

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁCAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Szerkesztőség:

Megjelen minden hó 20-án.

Kiadóhivatal:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Előfizetési ár: egész évre 2 frt, félévre 1 frt.

Budapest, V., Hold-utca 7.

Könyvnyomdák és betűöntődék Budapesten.

KÖNYVNYOMDÁK.

I. kerület (Vár).

Egyetemi nyomda,
Iskola-ter 3.
Magyar kir. Államnyomda,
Nándor-ter 1.

II. kerület (Viziváros).

Bagó M. és Fia,
Ponty-utca 4.
Heisler Jaroslav,
Várkert-rakpart 1.
Müller K. (Münster K.),
Albrecht-út 5.

III. kerület (Ó-Buda).

Bartalits Imre,
Remetehegy.
Biehler I.,
Kiskorona-utca 15.
Wimmer Márton,
Serfőző-utca 10.

IV. kerület (Belváros).

Athenaeum, irodalmi és
nyomdai részv.-társ.,
Ferencziek-tere 3.
Barca József,
Lipót-utca 6.
Belvárosi könyvnyomda,
(tul. Varga E. és Grósz B.)
Lipót-utca 43.
Buschmann Ferencz,
Koronaherceg-utca 8.
Franklin-Társulat, magy.
irod. int. és könyvny.
Egyetem-utca 4.
Goszler Gyula,
Aranykő-utca 1.
Hedvig S.,
Károly-körút 22.
Hunyadi Mátyás, irod. és
könyvnyomda-intézet,
Zöldfa-utca 43.
Kahn és Róth,
Ujvilág-utca 6.
Langer Ede és Fia,
Zsibárus-utca 1.
Mercur kő- és könyvny-
nyomda,
Kecskenémeti-utca 5.
Nagy Sándor,
Papnövelde-utca 8.
Országgyűlési Értesítő
nyomdája,
Megyeház-utca 12—18.
Pataki I. utóda (Sarkadi I.),
Egyetem-utca 2.
Poldini Ede és Társa,
Ferencz József-rakpart 32.
Posta-nyomda,
Főposta-épület.

Süsz Dávid,
Molnár-utca 39.
Ullmann József,
Régi posta-utca 4.
Várnai Fülöp,
Regi posta-utca 3.
Wodianer F. és fiai,
Sarkantyús-utca 3.

V. kerület (Lipótváros).

Bendiner A.,
Arany János-utca 18.
Czettel és Deutsch,
Bálvány-utca 12.
Hamburger és Birkholz,
Náncor-utca 19.
Hungária-könyvnyomda
és kiadó-üzlet,
Váci-körút 34.
Kálmán M. és Társa,
Vadász-utca 32.
Kanitz C. és Fiai,
Vadász-utca 28.
Károlyi György,
Kálmán-utca 5.
Kaufmann József,
Arany János-utca 4.
Kertész József,
Mária Valéria-utca 11.
Kollmann Fülöp,
Arany János-utca 34.
Légrády Testvérek,
Váci-körút 78.
Lőw Ede,
Váci-körút 80.
Márkus Samu,
Báthory-utca 20.
Minerva kő- és könyvny-
nyomda,
(tul. Gansl Zs.) Sas-u. 20.
M. kir. postatakarékpénz-
tár nyomdája,
Széchenyi-utca 2.
Országos központi községi
nyomda-részvénytárs.
Lipót-körút 22.
Pallas, irodalmi és nyom-
dai részvénytársaság,
Kálmán-utca 2.
Pesti Könyvnyomda-
Részvénytársaság,
Hold-utca 7.
Pesti Lloyd-társulat
Könyvnyomdája,
Dorottya-utca 14.
Központi könyvnyomda,
(tul. Kirschmann I.) Hold-
utca 25.
Pollák M. Miksa,
Bálvány-utca 21.
Preszbürg Frigyes,
Arany János-utca 14.
Schlänger Testvérek,
Váci-körút 33.

Schlesinger és Kleinberger,
Bálvány-utca 18.
Zawadil E.,
Zoltán-utca 13.

VI. kerület (Teréz- város).

Brózsza Ottó,
Váci-körút 17.
Budapesti géppapirzacsokó-
gyár,
Podmaniczky-utca 63.
Corvina-nyomda,
Révay-utca 14.
Ehrnstein Mór,
Laudon-u. 4.
Engel S. Zsigmond,
Lovag-utca 7.
Európa, irodalmi és nyom-
dai részv.-társaság,
Ó-utca 12.
Fővárosi nyomda-, vona-
lozó- és könyvkötő-
részvénytársaság,
Podmaniczky-utca 37.
Fried és Krakauer,
Eötvös-utca 19.
Fuchs Samu és Társa,
Podmaniczky-utca 27.
Galitzenstein H.,
Hajós-utca 33—35.
Gelléri és Székely,
Podmaniczky-utca 45.
Goldschmidt Lipót,
Révay-utca 6.
Grünhut Miksa,
Lázár-utca 2.
Gutenberg-nyomda,
Gyár-utca 31.
Herrman Ignác,
Laudon-utca 10.
Hornyánszky Viktor,
Aradi-utca 14.
Hunnia-könyvnyomda,
Szerecsen-utca 85.
Kassino Jakab,
Király-utca 26.
Kosmos műintézet, kő- és
könyvnyomda r.-t.,
Aradi-utca 8.
Klein Testvérek,
Révay-utca 10.
Kunusy Vilmos és Fia,
Teréz-körút 38.
Löbl Dávid,
Andrássy-út 19. és Sze-
recsen-utca 20—24.
Magy. kir. államvasutak
menetjegy-nyomdája,
Csengery-utca 33.
Mahrer Testvérek,
Szerecsen-utca 38.
Manswirth Lipót,
Podmaniczky-utca 5.
Markovits és Garai,
Lázár-utca 13.

Muskát Béla,
Teréz-körút 29.
Nagel István,
Dessewffy-utca 21.
Neumayer Ede,
Szerecsen-utca 85.
Pollacsek Mór,
Révai-utca 22.
Posner K. Lajos és Fia,
Csengery-utca 81.
Quittner József,
Szerecsen-utca 1.
Radó Izor,
Váci-körút 1.
Rigler József Ede r.-t.,
Rózsa-utca 55.
Roth és Krausz,
Vasvári Pál-utca 9.
Schmidl H.,
Szerecsen-utca 6.
Szkurka István és Társa,
Podmaniczky-utca 73.
Vörösmarty-nyomda,
Mozsár-utca 8.

VII. kerület (Erzsébet- város).

Beck F.,
Valero-utca 12.
Deutsch József,
Károly-körút 7.
Eckstein Bernát,
Király-utca 45.
Feldmann Mór,
Dohány-utca 6.
Garai Mór,
Károly-körút 3.
Goldfaden Márk,
Kazinczy-utca 7.
Herkó Péter nyomdája,
Csömöri-út 120.
Klopfer Samu,
Kazinczy-utca 35.
Löbl Mór,
Király-utca 27.
Löblovitz Zsigmond,
Csömöri-út 54.
Neuwald Illés,
Dohány-utca 44.
Pannonia-nyomda,
Rombach-utca 8.
Propper Leó,
Erzsébet-körút 35.
Reich Ármán,
Dohány-utca 84.
Rubin J.,
Király-utca 13.
Schmelcz és Schillinger,
Akácfa-utca 22.
Weisz és Feldmann
Csanyi-utca 18.
Wendt és Bergsmann,
Dob-utca 12.
Zeisler M.,
István-ter 17.

VIII. kerület (József- város).

Alkotmány-könyvny.,
Mária-utca 11.
Budapesti Hírlap nyomd.
Rökk Szilárd-utca 4.
Csokonai-nyomda,
Csokonai-utca 10.
Fritz Ármán,
József-körút 9.
Jäger T.,
Kerepesi-út 23.
Kohn Simon,
József-körút 5.
Kunstädter Vilmos,
József-körút 7.
Laufer M.,
Nagyfűváros-utca 11.
Magyar Nyomda
(Szemere A. és Társa),
József-utca 45.
Rózsa Kálmán és neje,
Szentkirályi-utca 30.
Szent Gellért-nyomda.
(Valter E.)
Práter-utca 44.
Szent László-nyomda,
József-körút 31/b.
Weissenberg Ármán,
József-körút 28.

IX. kerület (Ferencz- város).

Engelmann Mór,
Kálvin-t. 2. és Károly-körút
Pátria-nyomda részvénytársaság,
Üllői-út 26.
Vasvári Lajos,
Üllői-út 41.

X. kerület (Kőbánya).

Első kőbányai könyvny.
Jászberényi-út 1.

BETŰÖNTÖDÉK.

Államnyomda (I. f.)
Athenaeum (I. f.)
Egyetemi nyomda (I. f.)
Első Magyar Betűöntőde-
Részvénytársaság,
VI., Dessewffy-utca 32.
Fischer és Mika
VI., Révay-utca 6.
Franklin-társulat, könyvny-
nyomda-részvénytárs.
Pallas-nyomda r. t. (I. f.)
Pátria-nyomda (I. f.)
Pesti Könyvnyomda-r.-t.
(I. f.)
Rigler J. E. (I. f.)

KÖNYVNYOMDÁK A VIDÉKEN.

- Abauj-Szántó.**
Baksy Barna.
- Abauj-Szepsi.**
Vongrey Gusztáv.
- Ada.**
Berger L.
- Alsó-Kubin.**
Trnkóczy József.
- Apatin.**
Szavadill József.
- Arad.**
Aradi nyomda-részvénytársaság.
Bloch H.
Első aradi amerikai gyorsajtó-nyomda.
Gyulai István.
Lengyel Lipót.
Muskát Miksa.
Román gör. kel. egyházmegye nyomdája.
Réthy Lipót és Fia.
Steigerwald A.
- Aranyos-Maróth.**
Dóczi-nyomda, tulajd.: Nemedi László.
- Aszód.**
Magy. kir. javító-intézet nyomdája.
- Baja.**
Kollár Antal és Fia.
Nánay Lajos.
Streinz Gyuláné.
- Balassa-Gyarmat.**
Balassagyarmati könyvnyomda-részv.-társ.
Halyák István.
- Balázsfalva.**
Gör. k. püspöki nyomda.
- Bánffy-Hunyad.**
Salamon Mór.
- Bártfa.**
Blayer M.
- Békés.**
Báró Drechsel Géza.
Povázsay László.
- Békés-Csaba.**
Corvina-ny. (Szhelszky József.)
Lepage Lajos.
Povázsay Sándor és Guszt.
- Belényes.**
Süssmann Lázár.
- Beregszász.**
Haladás-könyvnyomda, tulajd.: Juhász Piroksa.
- Beszterce.**
Botschar T.
Orendi Károly.
- Besztercebánya.**
Machold F.
Singer és Sonnenfeld.
- Bicske.**
Lederer Hermann.
- Bonyhád.**
Raubitschek Izor.
- Brassó.**
Ciurcu és társa.
Gött János és Fia.
Brassói Lapok nyomdája, tulajd.: Trattner K. és társai.
Muresianu Aurél.
Schlandt G.
- Breznóbánya.**
Kreisler J.
- Buziás.**
Ullmann F.
- Csákova.**
Chudy Testvérek.
- Csáktornya.**
Fischel Fülöp.
- Csikszereda.**
Györgyjakab Márton.
- Csongrád.**
Csongrádi Híradó nyomdája (tul.: Hegyi Antal).
Tiszavidek nyomdája, tulajd.: Silber Jánosné.
Weisz Márkus.
- Csorna.**
Neumann Samu.
- Curgó.**
Vágó Gyula.
- Czegléd.**
Piros J. és Tarsa.
Sebők Béla.
- Debreczen.**
Csokonai nyomda- és kiadó-részvénytársaság.
Debreczeni Ellenőr ny.
Ifj. Gyürky Sándor.
Hoffmann és Társa.
Kutasi Imre.
László Albert.
Schwartz E.
Városi nyomda.
- Deés.**
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
- Detta.**
Heldenwanger József.
- Déva.**
Hirsch Adolf.
Kroll D.
- Devescer.**
Rosenberg Zsigmond.
- Dicső-Szent-Márton.**
Hirsch Mór.
- Ditró.**
Ditró és Szárhegy közsegnek nyomdája.
- Dombóvár.**
Első dombóvári könyvnyomda és papírszergvár.
- Dunaföldvár.**
Schwarz Manó.
- Duna-Szerdahely.**
Adler Netti.
Goldstein Józsuá.
- Eger.**
Baross-nyomda (tulajd.: Paunz S.)
Egri könyvny. részv.-társ.
Erseki Iyecuimi nyomda.
Lőw Sámuel.
- Eperjes.**
Késch Árpád.
Pannónia-nyomda (tulajdonos: Hedry Bertalan és Stehr D.)
Stamberger Lajos.
- Érsekújvár.**
Kohn Samu.
Winter Zsigmond.
- Ér-Mihályfalva.**
Beck Adolf.
- Erzsébetfalva.**
Maukovich Aladár.
- Erzsébetváros.**
Kotzauer D.
- Esztergom.**
Buzárovits G.
Gerenday József.
Laiszky János.
Tábor Adolf.
- Fehértemplom.**
Wunder J.
- Felső-Eőr.**
Schodisch Lajos.
- Fertő-Nezsider.**
Horváth B.
- Fiume.**
Battara P.
Chiuzre & Co.
Jouruscheg G.
Karlitzky Ferencz.
Mochovich Emidio
Stabilimento Tipo-litografico Fiumano.
- Fogarás.**
Thierfeld Lipót.
- Galánta.**
Első galántai könyvny.
- Galgócz.**
Szold Jakab.
Sternér Adolf.
- Gyergyó-Szent-Miklós.**
Szabó Testvérek.
- Gyoma.**
Kner Izidor.
- Gyöngyös.**
Braun Bertalan.
Herzog Á. E.
Kohn L.
Kohn Mór.
Kovács és Schimmling
- Győr.**
Fischer István és F. utóda
Nitsmann József.
Győregyházmezei könyvnyomda.
Pannónia-könyvnyomda (tul. Szavay és Raab).
Surányi János.
- Győr-Sziget.**
Gross G. és társa.
- Gyula.**
Corvina-nyomda.
Dobay János.
- Gyulafehérvár.**
Püspöki lyc. nyomda.
Voltz II.
- Hajdú-Böszörmény.**
Szabó Ferenczné
- Hajdu-Nánás.**
Bartha Imre.
- Hajdú-Szoboszló.**
Plósz Gyula.
- Halas.**
Präger Ferencz.
- Hatvan.**
Hoffmann J. L.
- Hódmező-Vésárhely.**
Lévai Fülöp.
Részvénytársaság.
Városi nyomda.
- Holics.**
Hotascha J.
- Homonna.**
Waller M.
- Huszt.**
Mermelstein Fülöp.
- Igló.**
Schmidt József.
Tátra-könyvnyomda (tul.: Stein Ignác.)
- Ipolyság.**
Neumann Jakab.
- Jász-Apáti.**
Gallovich Dezső.
- Jászberény.**
Brünauer Adolf és Társa.
- Kabod.**
Deutsch Mózes.
- Kalocsa.**
Malatin Antal.
Werner Ferencz.
- Kaposvár.**
»Berzsenyi D.« könyvny. (tul. Németh fivérek).
Hagelmann Károly.
Jancovics Gyuláné.
Kéthelyi Miksa.
- Kapuvár.**
Buxbaum József.
- Karánsebes.**
Karánsebesi gör. kel. román. egyházmegye nyomdája.
Oréhoja és Fleissig.
- Karczag.**
Szódi S.
- Kassa.**
Bernovics Gusztáv.
Grosz Soma
Ifj. Nauer Henrik
Ries Lajos.
Werfer Károly.
Wesselényi Géza.
- Kecskemét.**
Fekete Mihály.
Pannónia-nyomda.
Steiner Mihály.
Sziládi László.
Tóth László.
- Késmárk.**
Dr. Altmann Dávid.
Kling János.
Sauter Pál.
- Keszthely.**
Farkas János.
Nádai Ignác.
- Kézdi-Vásárhely.**
Ifj. Jancsó Mózes.
- Király-Helmeccz.**
Klein József.
- Kishér.**
Korda Miksa.
- Kis-Czell.**
Menyhárt Julia.
- Kis-Körös.**
Kalisch Ignác.
- Kis-Kun-Félegyháza.**
Feuer Ilés.
Renezay József.
- Kis-Marton.**
Dick Ede.
- Kis-Pest.**
Fischhof Henrik.
- Kisújszállás.**
Szekeres József.
- Kis-Várda.**
Berger Ignác.
- Kolozsvár.**
Boskovics József.
Ellenzék nyomdája.
Gámán János örökösei.
Gombos és Sztupjár.
Magyar Polgár nyomdája.
Polcz Albert.
Stratzinger G.
- Komárom.**
Özv. Krausz Ignáczné.
Petőfi-nyomda.
Rónai Frigyes.
Spitzer Sándor.
- Körmend.**
Körmendi könyvnyomda-részvénytársaság.
- Körmöczbánya.**
Joerges A. özv. és fia.
- Kőszeg.**
Fejgl Frigyes és Gyula.
- Kula.**
Berkovits Márk.
- Kún-Szent-Márton.**
Csanády József.
- Kún-Szent-Miklós.**
Bors Károly.
- Lajta-Szent-Miklós.**
Fleischmann Ignác.
- Léva.**
Dukesz Lipót.
Nyitrai és Társa.
- Lippa.**
Zách József.
- Liptó-Szent-Miklós.**
Steier Izidor.
- Lőcse.**
Reisz M. József.
- Losoncz.**
Kármán-könyvnyomda.
Losonczy Sándor és Társa.
Roth Simon.
- Lugos.**
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz K.
- Magyar-Óvár.**
Czéh Lajos.
- Makó.**
Gaál László.
Neumann József.
- Malaczká.**
Wiesner Alfréd.
- Máramaros-Sziget.**
Blumenfeld és Dávid.
Mayer és Berger.
Részvénytársaság.
Wider Mendel.
- Maros-Vásárhely.**
Adi Árpád.
Ev. ref. collegium-nyomda.
Grün Vilmos.
- Mátészalka.**
Weisz Zsigmond.
- Medgyes.**
Reissenberg G. A.
- Mező-Berény.**
Maár László.
- Mezőkövesd.**
Balázs Ferencz.
- Mezőtúr.**
Gyikó Károly.
- Mindszent.**
Weisz Ignác.
- Miskolcz.**
Forster Rezső.
Gedeon és Társa.
Stamberger Bernát.
- Módos.**
Staits György.
- Mohács.**
Blandi János.
Rosenthal Márk.
- Moór.**
?
- Munkács.**
Özv. Blayer Pinkászné és Fia.
Grünstein Mór.
Kroó Hugó.
- Nagy-Atád.**
Günsberger Antal.
- Nagy-Bánya.**
Molnár Mihály.
Nánási István.
- Nagy-Becskerck.**
Grcsits I.
Jokly Lipót.
Pleitiz Fer. Pál utóda (dr. Brajjer L. és Mayer R.).
- Nagy-Bittse.**
Spiegel Samu.
- Nagy-Enyed.**
Nagyenyedi könyvnyomda és papírárugyár r.t.
- Nagy-Kanizsa.**
Fischel Fülöp.
Gondos Márk
Wajdics József.
Weisz L. és F.
- Nagy-Károly.**
Ifj. Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.
- Nagy-Kikinda.**
Kiadói nyomda.
Milenkovits-István.
Radák János.
- Nagy-Körös.**
Nagykörös Közlöny nyomdája.
Ottinger Ede.
- Nagy-Marton.**
Gellis Henrik.
- Nagy-Mihály.**
Landesmann B.
- Nagy-Rőcze.**
Guttman Fülöp.
- Nagy-Surány.**
Leuchter Samuel.
- Nagy-Szalonta.**
Reich Jakab.
- Nagy-Szeben.**
Drotleff József.
Institut tipografic.
Krafft C. Vilmos.
Reissenberger Adolf.
Román püspöki könyvny.
- Nagy-Szent-Miklós.**
König Salamon.
Wiener Náthan.
- Nagy-Szombat.**
Goldmann Miksa.
Horovitz Adolf.
Winter Zsigm. özvegye.
- Nagy-Szöllős.**
Zinner Mór.
- Nagy-Tapolcsány.**
Platzko Gy.
- Nagyvárad.**
Berger Samuel.
Freund Lajos és Társa.
Helyfi László.
Láng József.
Laszky Ágmin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rosenbaum Vilmos.
Sonnenfeld Adolf.
Szent László-nyomda r.t.
Szigligeti-nyomda r.t.
Ungár Jenő.
- Naszód.**
Concordia-részv.-társ.

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELEN MINDEN HÓ 20-ÁN

VII. ÉVFOLYAM

BUDAPEST 1897 JULIUS

MAGY. AKADEMIA 7. SZÁM
KÖNYVTÁRA

Czímerünkről és egyébről.

III.

A nyomdászjelvényekről.

Czikksorozatomban multkor közölt II. részében szóba került Hoffhalter Ráfácl nyomdászjelvénye is s az arra indított engem, hogy a jelek kulturális és történeti jelentőségéről itten — kiváló tekintettel a hazai nyomdászatra — egyet-mást elmondjak, már a mennyire kutatásaim közben ily jelvények nyomaira akadtam.

Főlöszlegesen mondanom, hogy ily jelek használata nem a nyomdászat speciális tulajdonságát képezte, hanem már művészetünk feltalálása előtt akadunk ilyenekre a különböző iparos-czéhnek kebelében, valamint a már inkább az artes liberalis kategóriájába tartozó építőttestületekben és ötvöstársulatokban. A régi dómokban és nagyobb terjedelmű középületekben titokzatos fölírások és jelek adják tudtunkra, hogy a középkori építő mesteremberek közt épp oly társas szervezkedés létezett, mint akár mai napság. Így volt ez a művelt nyugoton és nálunk is.

Deák Farkas, Ballagi Aladár és más tudósok idevágó munkáiból tudjuk, hogy valamikor, a XV. századtól egész a XVIII. századig hazánkban az ötvös-művészet a fejlettség igen magas fokán állott, a miről különben szemlélet útján meggyőződhetünk az 1884-ben rendezett ötvös-műtárlaton, valamint a tavalyi ezred-éves kiállításon is.

Az ötvösök tartottak »rigolyás articulusaikkal« legszigorúbb fegyelmet czéhük körében. Megvolt minden mesternek saját műhelyi jegye, melyre éppen oly büszke volt, mint a középkori lovag czímerének szep-lőtlenségére; azonkívül birt a czéh maga is külön hitelesítő jellel, s ez adta meg aztán a kész munkának a valódi értékét. A kecskeméti ötvös-czéhnek pl. egy kecskefej ábrája volt a hitelesítő jele.

Világos, hogy e jeleket nem lehet egyértelműnek tartani a mai napság divó árúvédjegyekkel, sokkal nagyobb volt azok jelentősége; az ily jellel kitüntetett könyv, kehely vagy más iparművészeti tárgy egyúttal hirdetője volt előállítója szakmabeli képzettségének és megvédelmezni volt hivatva az illető mestert művének kontárok, vagy mint abban az időben nevezték: »himpellérek« által történő utánzásától.

Ámde ez óvórendszabályok nem akadályozták a

kontárokat abban, hogy a legjobb híű nyomdászjelvényeket utánazzák; így megtörtént 1507-ben, hogy lyoni nyomdászok jogtalanul használták Aldus Manutius, a híres velencei könyvnyomtatónak jegyét, a horgonyra tekerődő delfint, s Manutius kénytelen volt a jegybitorlás ellen körlevélben erélyes hangon óvást emelni.

Használták e jegyeket nemcsak nyomdászok, hanem könyvkiadók is és ebből a divatból kifolyólag végre a könyvek tulajdonosai is, mint az a *Grafikai Szemle* utolsó számában közölt, néhai Jamniczky Lajos könyvgyűjtő tulajdonát képezett ex libris jeléről szóló rövid tudósításban megemlítve volt.

Külföldön nagy súlyt fektetnek e jegyek tanulmányozására és helyes magyarázatára; Angliában Blades jeles szakíró különös kedvteléssel kultiválta a nyomdászjelvények tudományát, Németországban pedig Heichen Pál adott ki ezekről könyvet. Legújabban a *Deutscher Buch- und Steindruckerei* című szaklapban czikkezik azokról *Ströhl Hugó* rajzoló, az árúvédjegy-isme elismert kapacitása.*

E jelvények sok esetben rébusz-alakban visszaadták a könyv előállítójának nevét, többnyire azonban szimbolikus jellegűek, az állatvilágból vett alakokkal, úgymint a mesebeli gryfusz, az oroszlán, sas, sólyom, kigyó s cekkel hasontermészetű figurákkal. Kisebb számban fordulnak elő a növényországból vagy az ókori történetből merített motívumok.

1. ábra.

2. ábra.

Az első ily jelvény, melyet könyvnyomtatók használtak, kétségkívül az 1. ábránknak bemutatott kettős paizs, melyet Fust és Schöffer, miután Gutenbergtől elváltak, külön üzletük jelvénye gyanánt nyomtatványaikon kitétek.

A faágon csüngő két paizs egyike, a baloldali, Fust czímerét ábrázolja, két keresztbe illesztett kampót,

* Mint tárgyunkkal rokonszerűt, megemlítjük itt a Franklin-társulat nyomdájából nemrégén kikerült *Az iparművészet 1896-ban Milléniumi emlékkönyv. A magyar iparművészeti társulat megbízásából szerkesztette Ráth György* című díszmunkát, mely Gerlach bécsi művésztől közöl csinos iparvédjegyeket, többnyire monogram-alakban.

a másik pedig Schöffler jelét mutatja egy fődélgerenda képében, három csillagtól környezve.

Mint fönnebb említettük, a könyvkiadók is használtak ily jelvényeket. A 2. sz. ábránk e kategóriába tartozik, a mennyiben Heckel István jegyét tünteti föl, ki mint könyvkiadó a XVI. század elején nagy tevékenységet fejtett ki Budán; nyomtatványait nagyjórészt Velenczében állíttatta elő. Jelét egy, 1512-ben Liechtenstein Péter velencei könyvnyomtató által kiállított, az esztergomi káptalannak szánt misekönyvön találtuk a következő körülírással: »Stephanus Heckel Librarius Budensis«; a balta czélzás a kiadó német nevére: (balta = Hacke, kicsinyítve: Heckel), míg a nyele köré font S betű keresztnevét: Stephanus, jelzi.

Hazánkban, mint tudjuk, a XVI. század derekán egymásután négy helyen létesültek állandó jellegű nyomtatóműhelyek, u. m. 1534-ben Brassóban, 1550-ben Kolozsvárt, 1561-ben Debreczenben és 1577-ben Nagyszombatban. Mindezek a nyomdák, az akkori szokás szerint, birtak saját jelvényekkel.

Honterus János Brassóban (1534—49) könyveiben e város czímerét használta, rendszeren a könyv utolsó lapján. A czímer egy dús gyökérhajtásokat mutató fatörzsöt ábrázolt.

8. ábra.

Kronológiai sorrendben következik Kolozsvár. Itten 1550-ben Heltai Gáspár állította föl az első nyomdát. A 3. sz. ábrában, mely egy fejdísz gyanánt szerepelt fametszvénynek hasonmása, Heltai Gáspárnak utolsó, 1574-ben bekövetkezett halála közben elkészült munkájában, a ma csak két teljes és 16 csonka példányban ismert »Chronica az Magyaroknak dolgairól« című könyvben találjuk meg — a baloldali koszorúba foglalva — a nagyérdemű mesternek nyomdászjelvényét. Megerősít e feltevésemben *Ráth György* jeles könyvtudósunk egy cikke, mely a *Magyar Könyvszemle* 1894-iki évfolyamában »Unikumok könyvtáramban« cím alatt jelent meg s melyben cikkiró föl említi, hogy úgy az 1588-ban a Heltai-nyomdából kikerült Verinus Mihály latin költeményeit tartalmazó könyv, mint ugyancs műhely 1589-ben megjelent *A kopaszság dicsérete* című könyvének utolsó lapján látható vignettákon ugyancsak ott találjuk a paradicsomi almafát, a rátekerődző kigyóval, tövében koponyával. Nyilvánvaló, hogy a nyomda ez időbeli tulajdonosa, a fiatal Heltai Gáspár, e két terméken apja jelvényét használta. A fenti ábrán látható C és H betűk pedig monogramját képezik a nyomda-alapító nevének.

Megfejtésre vár még a jobboldali koszorúban foglalt kép jelentősége. A mennyire a metszvény kezdetleges faragásából ki lehet venni, véleményem szerint

ittén Brassó városának fennebb említett czímerével, a gyökérdús fatörzsszel van dolgunk, mely talán czélzás akar lenni az öreg Heltai származási helyére. Ez azonban részemről csak föltevés, melynek végleges eldöntését a nálamnál hivatottabb szaktudósokra bízom.

Debreczen városának első nyomdása tudvalevőleg Huszár Gál református prédikátor volt. Jelvényét Szabó Károly következőleg írja le: Egy, felül kereszttel ellátott horgony, melyet alul a horog fölött két, egymással átellenben lévő kéz szorit meg; a horgony pálcáján végig kigyó megy s fejét felül a keresztről hajtja le, az egész pedig czélzás a pusztán bujdosó Izrael rézkigyójára s a Megváltó keresztfájára, vagyis a Krisztus általi váltság munkájára.

Azonban már a Melius Péter »Magyar prédikációk« 1563-ban megjelent debreczeni nyomdatermék címlapján rajta van a zászlós bárány, Debreczen városának czímerképe, mely egyúttal mai napig, a számtalan dicső és szomorú napokat látott debreczeni városi nyomdának is jelvényét képezi. Hasonmását megtalálja az olvasó 4-ik számú ábránkban.

4. ábra

A mult évi milléniumi kiállításnak történeti osztályában a figyelmes szemlélő a debreczeni nyomdának Magyarországon nagy tekintélynek örvendő jelvényét számos kiállított könyv címlapján láthatta; épp úgy a debreczeni nyomtató-műhely ellenlábasáét, a nagyszombati jezsuita-akadémia nyomdáiét is, mely utóbbi többnyire a mellékeltlen bemutatott, különben eléggé ismert Jézus-társasági jelből állott. Több nagyszombati könyvön egy fönix madarat ábrázoló vignettát is találtunk. Egy helyen

†
IHS

5. ábra.

pedig egy szív-alakú vignettára akadunk, melynek belsejében egy hegyesúcson álló templom volt látható,

a mi valószínűleg a Péter kősziklájára épített anyaszentegyháznak volt ábrája.

A lőcsei Breuer (Brever, Brewer) család híres nyomdája — mely egy évszázadon keresztül (1623—1725) szolgálta a hazai kultúrát — is birt csinos és jelentős jelvényvel, melyet 5. sz. ábránkban mutatunk be és Beöthy Zsolt *A magyar irodalom története* című nagybecsű díszmunkájában találtam közölve. Mint látható, e metszvény Diogenest, az ókori Athén lám-pással járó bölcsét ábrázolja.*

Faragó.

(Vége következik.)

A mumus.

Pár évvel ezelőtt, mikor egyre-másra nyitották a hosszúcímű kis nyomdákat és rövidnevű nagy részvénytársaságokat: lapunk előrelátó aggodalommal utalt a jövőben rejlő veszélyekre. Megmondtuk, hogy a sok eszkimó hamar elfogyasztja a fókákat és akkor majd egymást falják föl — a konkurrensok.

Igy is történt.

Abba a bizonyos »szalmaszálba« már sokan belekapaszzkodtak; egyesek pedig el is merültek az áradatban.

Ennek a szomorú jelenségnek nem örül se munkás, se munkaadó; sem az állam, sem a társadalom.

Sok időbe telik, míg ezt a válságot kiheverhetjük és normális állapotok jönnek létre. Kapkodunk fűhöz-fához és keressük a mentőcsónakokat.

A munkások új egzisztencia után néznek és előlről kezdik az életet; a munkaadók pedig — ha szakemberek voltak — újra odaállanak a szekrény mellé, vagy — ha nem értik a mesterséget — szintén új keresetforrás után látnak.

És mikor itt állunk a válság kellős közepében, akkor megjelenik fejünk fölött a Damokles-kard: a *szedőgép*, hogy még inkább komplikálja a helyzetet.

A könnyen hívők és idogések máris túlmerész fantáziával festik a közel jövő képét és teljes lemondással várják az új konkurrens: a »*vaskollégát*«. (Borzasztó elnevezés, az igaz!)

A mint halljuk, nemsokára már Budapestre is berukkolnak a jövő »munkásai«, hogy mintegy mementóul álljanak fel a kézimunka ellen.

Mi nem ijedünk meg a technika ez újabb alkotásától. Nem még akkor se, ha az annyira tökélesbül is, hogy azt az általános használatra elfogadhatják. Mert az a két-háromszoros gyorsaság, a melylyel az új gép dolgozik, még nem olyan arány, a mely konkurrálhat a kézimunkával. Aztán meg a gépek drágasága, munkaminőségének silányabbsága ma még csak a technikai kiállítás hátrányára lenne.

De tegyük fel, hogy idővel beválik a szedőgép és úgy olcsóságával, mint termelőképességével nélkülözhetővé teszi a *kézzel való szedést*: mi történik akkor?

* Egyben megemlítjük, hogy Beöthy Zsolt nevezett munkája a hazai nyomdászatra vonatkozólag számos érdekes adatot tartalmaz, miért is melegen ajánljuk e könyv megszerzését könyvtáraink számára.

Az, a mi történt a gyorsajtó és rotációs gépek behozatalával: olcsóbb lesz a munka, több lesz a megrendelés, *szaporodni* fog a munkások száma és még gyorsabban állíthatják elő az *ujságokat*.

Mindenesetre, az átmenetnél kevesebb munkásra lesz szükség; de hát az úgy volt mindig, hogy az új találmányok rázkódást idéztek elő ott, a hová bevonultak.

A haladás kereke most már örületes gyorsasággal forog tengelye körül, azt megállítani, vagy visszafelé fordítani emberi erő nem képes. És az ember ujjongva tapsol a technika minden egyes vívmányának, csak éppen az érdekelt felek néznek sanda szemmel az új »mumus« felé.

Most mi vagyunk az érdekelt fél, most minket ijeszt a modern köntösbe öltözött mumus. De hát mi ne ijedjünk meg tőle, hanem készüljünk el előre is arra, különösen a fiatalabb szaktársak, a kik majd idővel talán elhagyják a szedőszekrényt és odaállanak a sokbillentyűs zongora elé, a melyik ma még ugyan nincs tökéletesen hangolva, még csinál egy-két gixert; de úgy lehet, hogy a sok spekuláló fő ezt a kis hibát is kijavítja.

És mikor a szedőgép tökéletes alakjában áll majd előttünk, akkor legyünk mi is készen. Mert az egyszerűen abszurd állítás, hogy a gépeket kezelheti akárki, a ki nem is ért a nyomdászathoz. Ez csak olyan felületes spekuláció, a mely a gyakorlatban nem érvényesülhet.

A szedőgépek mellé mindenesetre első sorban olyan munkásokat állítanak, a kik figyelmesen és korrekten tudnak szedni, mert bizony ottan — pláne a soröntőgépeknél — nem igen lehet a korrekciójával bibelődni. Erre készüljenek el tehát a fiatal szaktársak, a kiknek nagy része bizony hadi lábon áll az ortografiával.

A mi a betűszedés egyéb ágait: tabellaszedés, műszelés stb. illeti, hát persze hogy ide már nem furakodhatik be a szedőgép. De majd ronthat — a mint hogy ront is — ezeken is a többi rokonág, a mely ágak mind közelebb furakodnak hozzánk.

Csak hogy ha ők úgy, hát mi is úgy! Mi se maradjunk tétlenül, hanem fejleszszük folytonosan szakmánkat.

Manapság a ki elmarad a haladás versenyében, az mindjárt magára boríthatja a halotti leplet, mert az azt a lépést, a mit elmaradt, soha többé helyre nem hozhatja.

Igy pusztultak el lassankint hajdanta oly virágzó iparágak és fognak elpusztulni azok, a hol megáll a haladás kereke. Itt már nincs más hátra, mint a lassú feloszlás: a csendes halál.

Lehet, hogy már lapunk egyik közelebbi számában személyes tapasztalataink alapján is beszámolhatunk a nagy port felvert szedőgépekről, a mikor aztán teljesen tárgyilagosan ismertetjük azt: sem kevesebbet, sem többet nem mondunk el róla, mint a mi az a valóságban.

Félni azonban eddig se féltünk tőle és csután se fogunk.

Ha beválik és hasznára lesz a tudománynak, hát mi is beállunk a tapsolók közé.

A szedő és korrektor.

— Folytatás. —

Az *ép, épp, épen, éppen* szó tárgyalásánál jutván eszembe boldogult *Tótfalusi Kis Miklós*, kinek már kétszáz évvel ezelőtt volt dolga a nyakas »autorokkal«, kik illetén módon adtak nem egyszer kifejezést neheztelésüknek, ha a szedő — a ki akkor egy személyben korrektor, szedő, nyomó, betűmetsző, öntő és minden volt — esetleg a »tudós autor« kézírata után merészelt javítást eszközölni, saját legjobb belátása szerint, a szedés levonatán: akkor, minden további utógondolat nélkül, a legerélyesebben rendreutasíták, mint ezt egy ízben tudós *Némethy Sámuel* professzor és *Tsepregi T. Mihály* ev. pap cselekedte, kik iszonytató dühvel rontottak mindig *Tótfalusinak*, azért, mivel ez olyan merész volt, hogy nemcsak a fentnevezett tudósok után a sajtóhibákat merészelték kijavítani, hanem nem egyszer figyelmeztetést is őket úgy az ortografiai, mint a sajtóhibákra, ezért egy ízben *Némethy Sámuel* uram igen felberzenkedék és imígyen utasítá rendre *Tótfalusit*: »Nem szeretem a tudós typographust* és tényleg *Némethy* uramnak a tudós typographus iránti ellenszenvé annyira ment, hogy midőn egy ízben egy tanuló a *Tótfalusi* által javított »*Classicus Authorok*«-ból felelve, melynek pedig azelőtti hibás voltát mind a három erdélyi kollégium professzorai elismerék, kényszeríté a tanulót, hogy az azelőtti hibás könyv szerint feleljen.

Mint ezekből látható tehát, a sajtóhibákért való harcz, illetve a nyelvek különféle értelmezése és magyarázata egykorú a könyvnyomtatás feltalálásával. Mert már *Tótfalusi* is mondja 1690-ben, ki az akkori ferde magyar beszédet, mint ismeretes, javítván, a többek közt az *ép* szóra is rámutatott és hibásnak mondja azt, ha e szót két *p*-vel írjuk, mert szerinte az *ép* egészen különálló tő és az *épen* csak az *an, en* rag hozzátételétől származik, mint a *szép-en* a *szép-től*. Hasonló állásponton van e szót illetőleg az akadémia is, de csak azért, mert ingadozó szavak közé tartozván, meghatározni a kiírását nem lehet. Pedig, mint a mult számban bebizonyítam, nagyon is lehet.

Eltekintve attól, hogy ezt most ismét vitatni akar-nám vagy éppen nyelvészeti fejtegetésekbe bocsátkoz-nám, az akkori időnek és felfogásnak az illetén változtatás hangoztatását csak előhaladásnak lehetett venni, de éppen úgy kell ezt ma is annak vennünk, mert ha akkor belátták azt, hogy hibás, — vitatni ugyan nem vitatta senki az ellenkezőt, *Tótfalusi* egyéni nézete volt csupán, mert a nagy ellenségeskedés miatt, melylyel személye iránt viseltettek, nem vitatták az ellenkezőt — bizonyára be kell a mai fejlettebb nyelv és talán gondolkodás szempontjából is látnunk, hogy e szó: *ép*, két értelmet fejez ki a magyar nyelvben és azért, megkülönböztetésül, ott, a hol az értelme megkívánja, rendeltetése szerint kell írni és használni.

Van aztán eset, de nem is egy, hogy például táj-

* *Csernátony-Ruzicska*: »*Tótfalusi Kis Miklós*, Erdély féniksze 19—20. 1., 3. bek.

szólási kiejtés szerint korigál az illető korrektor, hol így, hol úgy, pl. e középigé: *sülyed* helyett *süillyed* lesz korigálva vagy viszont, itt aztán igazán nem tud a szedő kibontakozni a fejtelenség egyenetlen útjából s csak szó nélkül korigálja szedését ma így, holnap úgy.

Van sok, igen sok szó, mely biztos meghatározásra vár s melyet egyöntetűen sohasem használnak, legfeljebb csak gondolat vagy szeszély szerint lesz korigálva, a mi pedig nem mutat helyes gondolkozásra.

Ha e főnevet: *szőlő*, kimondjuk, sehogy sem erőltetjük meg vele szánkat, se pedig nem hangsúlyozunk benne semmiféle betűt *keményen*, azaz *erősen*; mégis, hogyan van az, hogy a magyarban számtalanszor előforduló határozatlan kiejtésű szavak közé tartozik ez is, a mennyiben nem tudnak megállapodni abban, hogy ez egyszer és mindenkorra legyen *szőlő* és ne a szeszély szerint használni szokott *szöllő*; amott egy *l*-lel, itt két *ll*-lel.

E szónak bár nincs más értelme a magyarban, ha így vagy úgy írjuk, de értelmetlenné válik, ha több-féleképen használjuk; mert a nyelv egy szóval csak egyféle értelmet fejezhet ki, így megkövetelhető, hogy azon szónak megállapított irákszabálya legyen.

Mivel tehát, mint fönnebb jeleztem, sem nem *keményen* hangzású benne némely betű, sem a száját a kimondásnál meg nem erőlteti, határozottan hibás eljárás, ha e főnév két *ll*-lel lesz használva. Ennek a használata rendesen csak *szőlő* lehet s a ki ennek dacára két *ll*-et használ, — mert ezt a magyar kiejtés és tájshólás megengedi — hibát követ el.

Éppen így vagyunk e szóval, hogy: *szakáll*, melyet jónak látnak *szakáll*-nak is javítani, sőt kardoskodni is az utóbbi állítás helyes voltaért; jön ezután sorba az: *istálló*, mely szintén teljesen hibásan, *istálló*-nak lesz korigálva és talán éppen akkor, mikor a szedő teljesen helyesen: *istálló*-nak szedte.

Mert az igaz, hogy a német *Stall* (istálló) kifejezése igen hasonlatos a magyar értelemhez, a mennyiben csak a *Stall* szó elé és utána a magyar csak egy, saját nyelve szerint értelmező betűt ragaszt és megvan a magyar szó: *istálló*; a kik tehát e mellett kardoskodnak, azok helyesen is cselekednek, ha az *istálló*-t *istálló*-nak használják; de a kik előtt a nyelv tisztasága lebeg, azok, habár elismerik is e szó germán eredetét, de mégis magyarosan, lágyan, minden megerőltetés nélkül *istálló*-nak fogják használni. (Ballagi és Bartal két *ll*-el írja az *istálló*-t, Fogarasi meg már egygyel; a *szakáll* szót pedig mindhárman kettővel írják. *Szerk.*)

Sokkal fontosabb és a magyar nyelvben sokszor értelemzavarólag ható hiba az, ha e szót: *kevésbé* a korrektor, nem tudni mi okból, egy *b*-vel használva javit ki.

Arany János nagyköri tanár korában egyszer egy tanuló írásbeli dolgozatait javítván, e szóra is akadt, mely éppen hibásan, egy *b*-vel volt írva; mindeh magyarázat mellőzésével ennyit irt a *kevésbé* szónak megfelelő margó szélére két szóban: *kevés bé*.

Gondoljuk csak meg e szó alapját, mely kevés = *kevesebb*; itt nemcsak megvan a két *b* a szó végén,

de határozottan keményen is hangzik az; ha már most a szó értelmének meghagyása mellett ferdítünk rajta egy keveset, semmi szín alatt sem jogosult, hogy korcsot csináljunk belőle és kihagyjunk a két *b*-ből egyet, csak azért, mert nem akarjuk belátni, hogy bizony itt Arany Jánosnak van igaza, a menyinyiben ott akkor *kevés* a *b*-é.

Éppen így vagyunk e szóval *kisebb*, ha helytelenül két *s*-sel lesz javítva; *nálam*, helytelenül (nálam); *boszú* (bosszú); *menyasszony* (menyasszony); *vélem* (vélem); *tőlem* (tőllem); *utánam* (utánnam); *egyéb* (egyébb); itt *e* szónál egy kissé meg kell állnunk, már csak azért is, mert ez olyan szó, melyet előszeretettel szeretnek következetesen két *b*-vel használni.

Mondjuk csak ki e szót: *egyéb*. Nemde, látszata sincs itt annak, hogy a végbetűt, a *b*-t, keményen hangsúlyozzuk, sőt ellenkezőleg, nagyon is lágy hangzású; azután meg nem is összetett szó, sem pedig ragozva nincs, mégis elkorcsosítják, holott pedig a szó természetébe sem engedi, hogy kettős végbetűvel legyen használva.

Ilyen hibás javítású szavak közé tartozik a *köny* (könny); *ehez* (ehhez); *ekép* (ekkép); *különb* (külömb); *önkéntelen* (önkéntelen); *körülbelül* (körülből); e szó különös figyelmet érdemel, mert éppen úgy kétféleképpen kell használni, mint az *éppen* vagy *vajjon* szót. E szó illusztrálására egy adomát kell elmondanom, hogy megértessem e szó miként való használatát.

Deák Ferencznek egyszer egy társaságban elcserelették a kalapját s midőn az öreg úr rövid keresés után ráakadt kalapjára, az illető úr a cserét ámuló arczczal vevé észre s mondá: »Ah, csakugyan, tehát *körülbelől* egyforma fejünk van!« mire az öreg úr csendes flegmával tevő hozzá: *körül* igen, de *belül* nem.

Mint ebből is láthatjuk, igen kell e szó használatánál ügyelni arra, hogy mit fejez ki, ha valamely belterület megnevezésére használtatik, akkor okvetlenül *belül*, azaz *körülbelül*, ha pedig len valamely határozatlan időhatározás vagy egyáltalán határozatlan megnevezés kifejezésére használjuk, akkor *körülbelől*; például: *körülbelől* három óra lehetett, hogy nálam voltam; vagy: *körülbelől* öt véka zab.

Igy tovább: *azonban* (azomban); *bölcsesség* (bölcesség); *gyulasztotta* (gyullasztotta); *közömbös* (közönbös); *küzködni* (küszködni); *kettőjük* (kettejük, kettejök); *közül* (közöl); *melesleg* (mellesleg); *ujonnan* (ujonnan). Ha boldogult *Tótfalusi Kis Miklós* már kétszáz éveknél előtte belátta azt, — már szerinte — hogy az *ép* szónak a leírása helytelenül lesz két *p*-vel használva, mert a szó maga *ép*, a rag pedig hozzá *en*, akkor mit szólunk e szóhoz, hogy *új*, melyből lesz a szófűzés és ragok által *ujon*, illetve *uj-on-an* az *on*, *an* rag hozzátétele által.

Mint tudjuk, a magyar szó, illetve nyelv nem ismer *nan*, *nen*, *non* ragot, mégis, hogy van az, hogy a korrektori asztal némelykor e szót teljesen hibásan *ujonnan* két *n*-el korigálja. Pedig megesis igen sokszor, hogy a szedő által helyesen szedett *ujonnan*, két *n*-nel *ujonnan* lesz korigálva.

Magyarosan írva e szó: *banket* (bankett) két vég *t*-vel korigáltatik sokszor, holott a francia eredeti

csakugyan két *t*-t használ az írásban, így *banquet-te*, de nem szabad elfelednünk, hogy a francia a vég *t* betűjét *e* szónál nem hangoztatja s így a rag *t* betűjét veszi a gyök szélére s így lesz *banque-t*; nem indokolható tehát a magyarban a hibás két *t* javítása, mert a kimondásnál nem lesz erősen hangsúlyozva, hogy: *bankett*, hanem csak francziásan: *banket*. Így van *mívelődés* (művelődés), szinte olyan szó, mely sokak előtt határozatlanul hangzik vagy legalább alkalmazzák. Már pedig igen fontos e szónak is alkalmazása, a mennyiben *mívelni* a földet, *művelni* az embert szokták. Helytelen tehát és hibás az illetén módon való korigálás: a föld *művelése*, a gyermek *mívelése*.

Éppen olyan hibás a helynevek ragozásakor csak egy *t*-t használni, ha azt mondjuk *Kolozsvárott* helyett egyszerűen *Kolozsvárt*, mert az erős hangzás azért, mert egyszerűen a *t*-t *o* nélkül használjuk, megmarad. Nem szabad tehát *Kolozsvárt* használni.

Ilyen határozatlan kijavításban részesül a *jöjjön* szó, mit némely korrektor helyesebben vél *jöjjön*-nek javítani; tény, hogy a szó alapja *jő*, de a magyarban a szavak a ragozás, valamint szóváltozás által eredeti formájukat elvesztik s változásnak vannak alávetve. Így *e* szó is: *szolgabíró*, ha többes számban használjuk: lesz nem *szolgabírók*, hanem *szolgabírák*, sőt a hivatalos megnevezésnél is, nem: Halas város *szolgabírója*, hanem: Halas város *szolgabírája*. Nemkevésbé sok galibát okoz a helyes út meg nem találása miatt *e* szó: *evvel* = *ezzel*. Némelyek így használják, mások meg úgy, sőt mi több, kardoskodnak is az egyik vagy másik kiírás helyessége fölött. A helyes érv pedig ez lenne: a magyar nyelv sajátága az, hogy a rag alkalmazkodik mindig a tőhöz, nem pedig a tő a raghoz, így tehát *e* szóban: *ezzel*, *azzal*, *amazsal*, *emezzel*, *Péterrel*, *Pállal*, *kanállal* stb., a tő: *ez*, *az*, *amaz*, *emez*, *Péter*, *Pál*, *kanál*, a rag pedig: *val*, *vel*; mivel tehát a magyar nyelv nem tűri az: *ez*-vel, *az*-val, *amaz*-val, *emez*-vel, *Péter*-vel, *Pál*-val, *kanál*-val stb. szavakat, a rag első betűjét a tő utolsó betűjéhez idomítja, illetve változtatja át s lesz: *ez*-zel, *az*-zal stb. Bár paraszt-tájébeszédekben sokszor hallunk olyan beszédeket, de az még nem jogosít fel bennünket arra, hogy elferdítve adjuk a szavakat a magyar ember elé.

Határozottan kétféle javításnak van alávetve a határozatlanság emberénél *e* szó: *rossz*.

Némelyek egy *s*-el látják jónak javítani, mások meg két *ss*-el. A két *s* és egy *z*-vel javítók járnak a helyes úton, mert *e* szó már magában ragozás nélkül kemény hangzású, lágygyá tenni semmi esetre sem lehet az által, hogy egy *s*-et használunk; *e* is tehát olyan szó, mint látjuk, mely a magyar szótárak határozatlanságát jelenti némely javításnál. Így *e* szó is: *egészség*, lesz sokszor következetesen hibásan *egésség*-nek javítva. Nem szabad elfelednünk, hogy *e* szó gyöke *egész*, melyből a *ság*, *ség* képző hozzátétele által lesz: *egész-ség*. Némelyek nincsenek egészen tisztában a *fenn* szóval; már pedig ez is két értelmet fejez ki a magyarban, mert *fen* egy *n*-el (Schleifen) a kést fenni; de *fenn* két *n*-el (oben); mert határozottan hangsúlyozzuk a végbetű *n*-ét, határozottan duplán irandó az, bár az összetett szóknál, ha az Akadémia szerint

megyünk, helyes a magánhangzók előtt kettős *n*-et, a mássalhangzók előtt egy *n*-et használni, mint *fennálló fennebb, fenniülő; fentartó, fentebbi*; azonban itt ezen szabály alól is van kivétel, mert akármilyen szabályt állítsunk is fel, e szó *fennjáró*, bár mássalhangzó jön az *n* után, mégis kettős *n*-el iratják helyesen, van még néhány ilyen ingadozó szó, minnek leírását az értelmes szedőnek és korrektornak kell megtalálni, ha hivatásának magaslatán akar állni s azt lelkiismeretesen akarja betölteni. (És a szerző is úgy akarja. Szerk.)

Hányszor és hányan vétenek e szabály ellen megdondatlanul, okozván hibát ott, a hol tulajdonképpen hiba nem is volt.

Haraszti József.

(Folyt. köv.)

Nyomdáink berendezéséről.

(Folytatás és vége.)

Lehet egy művezető bármily lelkiismeretes és intelligens ember, de ha ez nincs szaktudományával arányban, úgy egy új intézet berendezésére nem tanácsos vállalkozni. Tudvalevő dolog, hogy egy nagyobb szabású nyomda berendezése egész vagyona kerül s ha a berendezés nem történik a legkörülményesebb módon, úgy a baklövésnek egész láncolata következik be.

Ha még van szakember az igazgatóságban, úgy ez könnyebb, de ha nem, úgy kétszeresen nehéz feladat előtt áll. Hogy miért, azt az alábbiakból meglátjuk.

Mihelyt a különféle öntődék, gépgyárosok, papírgyárosok, festékgyárak és nyomdai felszerelők az új intézet keletkezéséről tudomást szereznek, elárasztják azt számtalan árjegyzékkel és ajánlattal. Ha már most valaki a művezetőnek segítségére van, úgy könnyebben átesik emez akadályokon; de ha magára van utalva, úgy ez nagyon terhes és kellemetlen feladat, ha még a laikus igazgatóság lépten-nyomon beleszól mindenbe. Ha már most az új művezető kereken megmondja, hogy az ő fura kívánalmaikat nem lehet teljesíteni, úgy akkor a felsőbb fórumok neheztelését vonná magára, és így saját érdekében kénytelen a felsőbb akaratot és utasítást respektálni.

Igy történik meg azután, hogy az utazó kínálja betűöntődei mintáit és egyes betűfajokat poton áron, mert vagy idejüket multák, vagy czélszerűtlenek. A művezető tán nem is tenné meg, de a laikus totumfaktum hallomást szerez erről és megvéteti ezeket, azt gondolva, hogy lesz sok betű és nem kerül sok pénzbe, s így megy ez mindennel. Az lesz megrendelve, mi a legolcsóbb és a főlv az, hogy sokféle legyen, nem pedig az, hogy versenyképes legyen. Láthatunk nyomdát, a melyben a legújabb betűk és díszítések megvannak, de csak minimumban, és ha három sort kell esetleg szedni egy fokból, úgy már az lehetetlen. Így lesz azután összetákolva egy nagyobb szabású nyomda a laikus igazgatóság akarata és a művezető elnézése miatt. Hogy ez azután nem marad megboszulatlanul, azt gondolhatjuk. Mikor azután a nyomda fölületes berendezése félig-meddig már elkészült,

az igazgatóság nem bírja bevárni az egész berendezést, hanem már sürgeti a művezetőt, hogy a nyomda adjon életjelt magáról.

Lassan-lassan kikerülnek az első nyomtatványok. De a szakembert nem elégitik ki azok, mert éppen-séggel nem látszik meg rajtuk, hogy új műintézetből kerültek volna ki.

Igy megy egy ideig, míg a nyomda befolyásos úton egy nagyobb szabású munkához jut, melyet az igazgatóság szépen akar elvégeztetni. A művezető átveszi a munkát és mindjárt látja, hogy a nyomda nincs kellőképp ahhoz felszerelve. Sorba nézik a raktárakkal a cím- és kiemelő betűfajokat, hogy melyiket vegyék. Hosszas keresgélés daczára sem találunk olyat, melyenből a sok cím-sort szedhetnék. Az igazgatóság pedig nem hajlandó újabb összeget befektetni, hanem azzal oldja meg a gordiusi csomót, hogy »úgy is van sok betű, minnek még több«. Ezzel azután vége.

Nem marad más hátra azután, mint a nyomdában levő betűfajokat keverni és így összeállítani ama munkát. Mikor azután szakember kezébe kerül ilyen munka, első pillanatra azt gondolja, hogy betűmintakönyvet tart kezében, nem pedig nyomtatványt. Hányszor róják a szedőnek fel hibául az ilyesmit, hogy úgyszólván fuserol a szedésnél, de hát tekintetbe kell venni a körülményt, mely őt erre készíteti. Megengedem, hogy vannak esetek, mikor a szedő hibás a keverésnél, de tudok nem egy esetet, midőn a szedő a legjobb akarattal sem képes egyes munkát úgy kiállítani, mint a minőnek szeretné, mert sokszor egy mellékesnek látszó sornak nem talál oly betűfajt, mely arányban lenne a többivel, s így azután kedvét veszti s csak azon igyekszik, hogy mentől előbb készen legyen, nehogy még boszúságot is okozzon neki esetleg.

Nagyon rossz szokás egyes nyomdáknak, hogy a betűfajokból, melyek nonpareilletől két mittellig mennek, nem rendelik mind meg, hanem csak legfeljebb három vagy négy fokot. Tessék most ezekből azután egyöntetűen dolgozni. Inkább kevesebb faj legyen a nyomdában, és inkább a fokok mind meglegyenek, mert sokkal könnyebb így a dolgozás, mint a sokféle faj keverésével, pláne akkor, ha még hiányosak is.

Tudjuk nagyon jól, ha a nyomdába új betűfaj érkezik, úgy a raktárnok kapja kézbe és ő osztja el a kisebbeket szekrénybe, a nagyobbakat pedig fiókokba. Szeretném tudni, hogy hány raktárnoknak jut az eszébe, hogy mielőtt elosztja a betűket, levonatot készítenek ezekről. Hogy minnek! Azt is megmondhatom, ámbár úgy hiszem tudni fogják mindnyájan.

A nagyobb fajta címbetűkből rendszerint csak kisebb mennyiséget rendel a nyomda. Ha most ezekről nincs egy első levonat, úgy nem lehet tudni alkalomadtán, hogy hány van mindegyikből. Mennyi kellemetlenség előidézője ez! Megtörténik, hogy ily betűkből néhány sort kell szedni, avagy csak ilyen felel meg a szedő ízlésének. Leszedi belőle a sorokat és esetleg néhány betű hiányzik belőle. Egyelőre blokkolja őket s csak a szedés elkészülte után interpellálja a raktárnokot, hogy van-e erről egy levonat, hogy megtudhassa, hány betű van abból a fajtából.

Hanem hát a raktárnok úrnak egyéb gondja is volt, mint levonatot készíteni, s így a szedő nem tehet egyebet, mint nekiáll az álló szedésekben keresgélni és sokszor ilyesmiért feláldoz egy félnapot is, míg végre kimerülve kénytelen ama szomorú valóra jutni, hogy nincs több darab abból a betűből s e miatt azután kénytelen olyan betűfajt alkalmazni, mely sehogy sincs arányban a többivel.

Vegyünk most egy új nyomdát, hol százával érkeznek a címzetők. Egyikből hiányzik a rövid ö és ű, a másiktól ő, ű vagy más, majd mindegyiknél előfordul, hogy hiányos, pláne a külföldi öntődék szállítják rendszerint hiányosan a betűket, ha csak előzetesen nem rendelik meg a magyar nyelvhez szükséges ékezetes betűket. Ha most a raktárnok csak egy kissé felületes, úgy óriási kárt okoz, mert az öntődék, ha csak mindjárt nem rendelik meg a hiányzó betűket, úgy később nem küldik és a hiányos betűfaj akkor porlepetten búsul fogyatékosága következtében. Hány és hány ily betűfajt fed el ilyesmi miatt a por, azt nem firtatom, legyen elég csak annyit mondanom, hogy míg a nyomdák betűinek egyik fele elnyomódik a sok használat következtében, addig másik része egész új marad hasznavehetetlensége és fogyatékosága miatt.

Szomorú dolog ez, de mégis igaz!

Azért tehát a raktárnoknak nagyon is elővigyázónak és lelkiismeretesnek kell lennie, mert nagyon sok esetben tőle függ a berendezés helyessége, avagy helytelensége. Mikor az első levonat kezében van, okvetlenül szükséges feljegyeznie, hogy melyik betűfaj hiányos, vagy pedig mily betűkből küldött az öntőde keveset és ezt rögtön reklamálnia kell, mert később már sokba kerül a hiányzó betűk pótlása.

A raktárnoknak továbbá arra is kell ügyelnie, hogy ama betűfajokat, melyek a gyakori használat következtében már alakjukat veszítették, idejekorán ki legyenek cserélve, nehogy míg esetleg egy része a betűknek jóformán új, addig a másik része már teljesen el van nyomva.

Kicsinyes dolgoknak látszanak mindezek, de tapasztalásból állithatom, hogy a raktárnokok felületessége miatt nagyon sok betűfajt nem lehet használni, a szedők nem nagy öröme.

A fent felsoroltak volnának az én megjegyzéseim a jelenleg igen sok helyütt fennálló visszás nyomdai berendezésekre.

Száraz dolgok ugyan, de meg fogják önök ezt nekem mint első kísérletet a felolvasó-asztalnál, bocsátani, esetleg tán majd a második jobb lesz.

De vegyük azért önök a felsorolt visszás dolgokat figyelembe, mert miként Napoleon idejében azt mondták: hogy minden katona tarisznyájában hordja a marsall-botot, épp úgy önök is zsebükben hordhatják a művezetői rangot, és hogy ha egyikük-másikuk eme díszes polczra feljuthat és ha alkalmuk nyílik, hogy üzleteket berendezzenek és vezessenek, remélhetőleg szem előtt fogják tartani és össze tudják majd egyeztetni a berendezésnél a *célszerűt a haszonnal*.

Adja Isten, hogy úgy legyen!

Radnai Mihály.

A szöveg-czímsorokról.

Sokszor kerül a kezünkbe az elsőrangú nyomdák-ból kikerült könyvek közül is olyan, melyben a szöveg-czímsorok tekintetében tökéletes kaosz uralkodik. Olyan sokféle a címzetők használatánál elkövetett hiba, hogy azt mind felsorolni és példákban bemutatni szinte lehetetlen.

Hogyan jut ez a sok rosszul megválogatott címzetők az egyébként legpompásabb kiállítású műbe is. A szerző, igaz, sok esetben maga is oka, mert megkívánja a helytelen betűfajokat. De azt tapasztaljuk, hogy szerzőink legnagyobb részt megelégszenek azzal, a mit a nyomda nyújt s nem változtatnak a betűfajokon. Itt tehát a korrektor a felelős, pedig éppen ő dolgozik sokszor slendrián-módra, éppen a szerzők béketűrésének reményében. Azonban a szedő is hibás, mert ritkán gondol arra, különösen a számoló szedő, hogy munkája ebben a tekintetben kifogástalan legyen. Talán a serkentés munkájához cikkem is hozzá fog járulni valamicskével.

Két szempontból kívánok hozzászólni tárgyamhoz. Először a technika, másodsor az esztétika szempontjából. Tudományos és tankönyvekben a világosság kedvéért inkább az elsőre, díszmunkákban vagy szórakoztató könyvekben a másodikra kell főtekintettel lennünk.

A címzetők a technika szempontjából a főcímen, vagyis a címlapon kívül három csoportra osztjuk; u. m.: *alárendelt*, *mellérendelt* és minden más címtől független, úgynevezett *mellékcímekre*.

A címlapon álló főcímenek minden más cím alá van rendelve. De az alárendelt címek közül csak egy fajta van közvetlenül alárendelve a főcímennek, a többi pedig ezeknek lehet első-, másod- stb. rendű alcíme.

Álljon egy munka címlapján: *Földrajz*. Minden, a könyvben előforduló cím ennek lesz alárendelve. A fölvetett címennek például ezek lesznek közvetlenül alárendelve: *Európa*, *Ázsia* stb. Ezek egyenrangú, egymás mellé rendelt címek, tehát ugyanabból az egy betűfajból szedendők. Ennyit még figyelembe vesz minden szedő, a ki valaha önálló munkát készített.

De minden egyes ilyen címennek egy csomó alcíme van s ezekben rendet kell tartanunk.

Mondjuk: »Európa« alcímei ezek: I. *Hegyei és vizei*; II. *Országai*; III. *Lakosai*. Ezek elsőrangú alcímek és ismétlődnek mind az öt világrészben, tehát 15 egyenrangú, egymás mellé rendelt címet adnak; ezeket az öt főcímennek alá-, de egymásnak mellérendelt, vagyis egyenlő betűfajtaból kell szedni. Némelyik munkában már ez ellen is vétett a szedő, hát még a továbbiak ellen!

Ennek a címennek: *Hegyei és vizei*, mely ötször fordul elő (az öt világrészben), alcímei, mondjuk: a) *Hegyei*; b) *Vizei*. Hasonlóképp az *Országai* címenek: a) *Monarchiák*; b) *Respublikák*; a *Lakosai* címenek: a) *Nemzetiségek szerint*, b) *Vallás szerint* lesznek az alcímei. Ezek hat egyenrangú címet, s az öt világrészben e szerint 30 címet adnak. Ez a 30 cím

a másod-alcímeket adja, melyek az első alcímekre nézve alárendeltek, tehát egy fokkal gyengébb betűből szedendők; de mert egymásra nézve mellérendeltek, ugyanabból a betűből kell mind a harminczat szedni. Ezt a szabályt már ritkán alkalmazzák.

Még csak harmadrendű alcímeket akarok megkülönböztetni. Ezek már nem lesznek ugyanazok mind az öt világrészben, de rangjuk azért ugyanaz. Így pl. a *Hegyei és vizei* I. alcím *Hegyei* II. alcímének III. alcímek ezek lesznek: 1. *Az Alpok*; 2. *A Balkán* stb. A *Vizei* II. alcím III. alcímek: 1. *A Volga*; 2. *A Duna* stb. Már *Ázsia* alatt 1. *Az Alpok* helyett 1. *A Hymalaja*, 1. *A Volga* helyett 1. *A Yang-cze-kiang* fog állni. Másképp lesz Afrikában, másképp Amerikában, de mindannyi a másodalcímeknek lesz alárendelve, tehát a harmadrendű címzetűből szedendő.

Ha már most ilyen részletezést *Ausztrália* alatt nem teszünk, t. i. ott a hegyeket, vizeket, országokat, lakosokat föl nem soroljuk, akkor *Ausztrália* alatt harmadrendű címnek előfordulnia nem szabad s ha például ilyen cím is volna: *Ausztrália állatai*, akkor ezt nem harmadrendű betűből szedjük, hanem megvizsgáljuk, melyik címnek van ez közvetlenül alárendelve. Így pl. a *Vizei*-nek bizonyosan nincs alárendelve, hanem csakis a főcímnek, azért az elsőrendű alcímek betűjéből kell szedni.

A műben rendszerint a címlap címén kívül minden címnek kell mellérendeltjének lenni. Kivétel, ha például egy kereskedelmi számtanban *Nyugta* vagy ilyes cím fordul elő, a mely nem valami szövegnek, hanem egy mintának az önálló címe. Nem állhat meg, ha pl. ilyes fordul elő: *Házi állatok*: (főcím) 1. *Kutya*. 2. *Ló*. 3. *Szarvasmarha* (II. alcímek). *Házi szárnyasok*. (I. alcím) 4. *Lúd* stb. Ilyenkor a szedő vagy szedjen a főcím után: *Emlősök* első alcímét, vagy hagyja el a Szárnyasok első alcímét is. Az sem állhat meg, ha pl. földrajzunk csak Európáról szól s mi a szövegben főcímmül teszszük, hogy *Európa*, mert hiszen arról szól egész könyvünk; ezt tehát mellékcímül a címlapra kell kivetnünk. De még nagyobb helytelenség, ha aztán az *Európa* főcímnek alcímévé teszszük pl.: 1. *Magyarország*, s pedig *ugyanabból a befűfajból!* Ilyen könyvünk tényleg van! S ha a szerző ilyet elnéz, vajjon szabad-e a korrekortornak is megtűrni?! S ilyen hibáktól hemzseg némelyik munka, az áttekinthetőség súlyos rovására.

Már a mit az esztétika szempontjából kell figyelembe vennünk a szöveg-czímsorok szedésénél, arra még ilyen határozott szabályaink nincsenek s ilyeneket egyes ember izlése meg sem is állapíthat. Erre nézve szükséges volna, hogy a Szakkör mint testület állítson föl valami szabályt, valami zsinórmértéket, melyhez mind a szedő, mind a korrektor alkalmazkodhassék; mert sok szedő duzzog azért, ha a korrektor az ő címeit más betűre jelölgeti ki, különösen ha számolásban dolgozott. Pedig nincs mindenkinek eléggé kiforrott izlése ahhoz, hogy megállapítsa, hogy ilyen vagy olyan betűből szedett címnek mi legyen az alcíme. Aztán ebbe az egyöntetűségnek is van

beleszólása. Ha erre szabályt állítunk fel, ez nem lesz elnyomása az egyéni izlésnek; mert a szabály nem azt fogja mondani, hogy pl. a másodalcímek mind ciceróból szedendők, hanem azt, hogy ha a másodalcímeket ebből szedik, miből szabad a harmadalcímeket szedni. Például azt fogja mondani a szabály, hogy a cicero közönséges álló betűnek alcíme nem lehet a terezia kövér kurzív. Olyan példát hoztam föl, a mely eléggé szembeszökő, s ilyet tán nem is követ el szedő sohasem. De mennyire tájékozatlan némelyik, ha azt kérdezzük, hogy a nagyobb álló és a kisebb dűlt betű közül melyik az alsóbbbrangú, vagy pl. hogy kövér álló betűnek lehet-e közönséges dűlt betű az alcíme, vagy hogy lehet-e közönséges, de nagyobb dűlt betűnek kövér, de kisebb álló betű az alcíme; mikor használjunk verzálisokat s milyen betűnemből... Van még több ilyenféle kérdés, melyre sokan nem tudnak biztos feleletet adni.

Ezeket a kérdéseket tehát szabályozni kellene, ezt pedig leginkább a Szakkör teljesítheti. Azért karolja föl a testület ezt az ügyet is munkásságának programjába. Tegye megbeszélés tárgyává az ügyet és vessen véget ennek a szépséghibának, melyben a nyomdáinkból kikerült munkák nagy része szenved.

Hamburger Aladár.

VEGYESEK.

A Magyar Nyomdászok Évkönyvének 1898. évfolyamára szóló előfizetési felhívást a napokban küldi szét a Szakkör. Az Évkönyv szerkesztőjéül megint *Tichy Ákost* kérte fel a Kör választmányja. Az Évkönyvet ezután csakis az előfizetők kapják 60 krajczárért, a megjelenés után azonban már 70 krajczár lesz az ára. Ajánljuk olvasóink szíves figyelmébe a majd kezükbe kerülő felhívást és kérjük őket, hogy toborozzanak minél több előfizetőt az egyetlen magyar nyomdász-almanach számára.

Az anyaegetlet augusztus elsején kiköltözik a Stáhl-utczából a Kerepesi-út és Szentkirályi-utca sarkán lévő *Mátyás királyba*. Az egetlet — mint halljuk — az egész Kerepesi-útra néző elsőemeleti részt elfoglalja és itt lesz egy-egy kis helyisége több körnek is.

A főnökegetlet július havi választmányi ülésén az egetület hivatalos lapjául a *Szöllősy Mihály* által szerkesztett *Graphica* című ujságot választotta. — Ugyanezen az ülésén elhatározta az egetület választmányja, hogy a *Firtinger Károly* szaktársunk által szerkesztett és a Szakkör kiadásában megjelent *nyomdászattörténelmi térképből* száradarabot megrendel és azt tagjai között osztja szét.

Concha Károly, a helybeli Hornyánszky V. czég eddigi egetligazgatója, elhagyta ez állását és az Országgyűlési Értesítő nyomdának lett igazgatójává, a czégből kivált *Egyessy Géza* helyett.

Steiner Adolf, az anyaegetlet érdemekben megöszült számvivője, immáron 25 esztendőn át viseli e tisztséget. E nevezetes evedfordulóra *Leitner Pál* szaktárs terelte a tagok figyelmét néhány héttel ezelőtt a *Typographia* hasábjain. Mint halljuk, az anyaegetlet választmányja szeptember hóban fogja közbeccsülésben álló tisztviseledejének jubileumát megülni.

Haláleset. *David Károly*, az ismert fővárosi papirkereskedő és gyáros, e hónap 10-én, délután 5 órakor, eleteének 58-ik evedben, hosszú, kínos szenvedés után meghalt. *David*

németországi születésű volt s igen fiatalon jött Magyarországra, a hol mint kereskedelmi alkalmazott kezdte meg pályáját. Csakhamar föltűnt szorgalmával és megbízhatóságával. Tökéletesen megtanult magyarul és már a hetvenes évek elején önálló virágzó papír-nagykereskedése volt. Megalapította az első nagy magyar dobozgyárat is, a mely a dohányjüvedék kezelésében igazán korszakalkotó volt. A csinos és praktikus cigarettá-skatulyák David gyárából valók nemcsak itthon, hanem Ausztriában és Szerbiában is, de nagyjában kiszorította a fából készült nehéz szivarskatulyákat is. Két fiút, Bélát és Jenőt, bevette a czégbe és hosszú, fáradalmas munkásságának gyümölcséeként megerte azt, hogy az általa alapított David Károly és fia czég egy virágzó gyári iparnak, melylyel a házi szükségletek előállítására szolgáló kisebb nyomda is van egybekötve, lett tulajdonosa.

A **Rigler József Ede** papírneműgyár részvénytársaság Berzeviczy Albert dr. elnöklésével tartotta meg rendes közgyűlését. A lefolyt évben a részvénytársulat 947.074 forint 10 krajczár áruforgalomnál 115.550 frt 64 kr. tiszta nyereséget ért el, mihez hozzáadva a tavalyi nyereségyenleget, vagyis 3603 frt 07 krt, összesen 119.153 frt 71 kr. nyeresmény áll rendelkezésre. Az igazgatóságának a nyereség elosztására vonatkozó javaslata szerint ez összegből 9000 frtot adó fejében és az értékesökkenési számlára 30.000 frtot, összesen tehát 39.000 frtot vonnak le, a megmaradt összegből pedig 4809 frt 22 krt fordítanak a tartaléktöke szaporítására, az igazgatóság jutalékát 8015 frt 37 krtban és a felügyelő-bizottság tiszteletdíját 1200 frtban állapították meg, 62.500 frtot pedig 5 százalékos osztalék (részvényenkint 5 frt) fizetésére fordítanak, míg az egyenleget, 3629 frt 12 krt új számlára elővezették.

A **székes főváros** egyre nagyobbilja házi könyvnyomdáját. Most megint egy nagyobb vassajtót szereztek be, hogy azzal a nyomda munkaképességét fokozzák. Ez a sajtó nagyobb az addigiéknél, még pedig azért, hogy — mint a közgyűlés elé terjesztett megokolás mondta — »a vásárcsarnok-igazgatóság által kiadott napi árjegyzékek, melyek *idegen* nyomdában előállítva aránylag igen sokba kerülnek, szintén rajta legyenek nyomhatók». Ez persze személyzet-szaporítással is járt s így jelenleg a házi nyomda személyzete 19 főből áll. Úgy látszik, ez a házi nyomda akarna lenni az a trójai faló, a melybe be szeretnék vinni a székes főváros házi *könyvnyomdáját*, csak azért, hogy megint egy pár nagyratartó úrnak zsiros igazgatói és »hivatalnok» állás jusson, a kik nem érzik magukat jól a könyvnyomda szűk keretében.

Kner Izidor gyomai nyomdatulajdonos tudvalevőleg pályázatot hirdetett béli meghívók szedésére. E pályázat június végén járt le, melyre összesen négy pályamunkát küldtek be. A pályamunkákat Kner úr beküldte a Szakkör elnökségének, azzal a kéréssel, hogy azok felől a Kör illetékes bizottsága mondana ítéletet. A választmány legutóbbi ülésén a pályamunkákat kiadta a szakközlettségnek, melynek ítéletéről majd mi is számot adunk.

Demeter és Kiss deési nyomdájának mintakönyvét küldték be szerkesztőségünkbe. A gondosan összeállított füzetnek egyik főelőnye a tiszta nyomás. A belső címlapon azonban a nyomda czége: *Demeter és Kiss* abból a finom kurrentből szedve egészen eltűnik a verzál sorok között. Még az impresszum is verzál, hát akkor a legfőbb sornak, a nyomdaczégnek is abból kell lenni, még pedig úgy, hogy az majdnem dominálja az egészet. A betűfajok elnevezését rosszul használják, azaz hogy nem konzequensok. Egyszer azt írják: »*petit francia* antiqua«, máskor meg: »*tertia engl. schreibschrift*«. És miért használják a *schmale, halbfelle* stb. elnevezést, a mikor azt magyarul is kifejezhetik: *keskeny, félkövér* stb. szavakkal. Azt se kell úgy írni: *text*

rondschrift, hanem csak *text rond*, *tertia rond* stb. Egyszer meg *doppeltcicero* mediaevalt használnak, majd meg *háromcicero* schmale renaissance-ról beszélnek. Van ciceros, két-, három-, négyciceros betű; van keskeny, félkövér, kövér; továbbá angol, francia stb. fajta *betű* és nem *írás*, mint a hogy sokan a németből átültetetten használják.

A **csíksomlyói Sz. Ferenczrendi kolostor** nyomdája, mely ösdi berendezésével hazánkban már csak egymagában képezte emléket a régmúlt idők nyomdászatainak, végkép beszüntette működését, minthogy a kolostor amaz egyetlen tagja, ki a szedés és nyomás mesterfogásait még gyakorolta, nemrégben meghalt. Így értesít minket egy arra járt szaktárs.

A **debreczeni nyomdászegylet** negyedszázados fennállása alkalmából rendezendő ünnepek és az országos nyomdász-kongresszus programja következő pontokból áll: 1. A Pest-Nagyvárad-Kolozsvár felől érkező küldöttek fogadtatása a pályaudvarban testületileg augusztus 20-án hajnali fél 4 óraker, a Kassa-Miskolcz felől jövők reggel 8 óraker. — 2. Augusztus 20-án a megérkezett küldöttek elszállásolása az Angol Királynő szállodában. — 3. Augusztus 20-án délelőtt 9 óraker jubiláris díszközgyűlés a városháza nagy tanácstermében, mely alkalommal a) a jubiláris elnöki beszédet Frics József díszelnök tartaná, ha esetleg addig föl nem gyógyulna, védnökül Komlóssy Arthur városi főjegyzőt, mint a város által kiküldött nyomdai főfelügyelőt kéri fel és ez esetben ő tartja a díszbeszédet; b) utána Hoffmann Sándor, a jelenlegi elnök megnyitó beszédet tart; c) következik az egylet 25 éves vázlatos történetének felolvasása jegyző által, végül az elnöki zárás. Ezután a kerület tagjai mindnyájan egy odaváló fényképészhez mennek és ott e nap örök emlékeül csoportképen levéteik magukat. — 4. Déli 12—1/3 óráig a jubiláris díszbanket az Angol Királynő éttermében. — 5. Délután 3 óraker az összes e czélra fölkért testületekkel kivonulás a vasut előtti tere és a perronon ünnepélyes fogadtatása a Budapestről érkező Ébredés-dalkör tagjainak. — 6. Négy óraker ünnepélyes díszbevonulás és az Ébredés-dalkör tagjainak elszállásolása. — 7. Este 8 óraker ismerkedési estély csakis nyomdászoknak Debreczeni Gábor vendéglőjében. — 8. Másnap délelőtt 9 óraker a kongresszus megnyitása és megtartása az egyleti helyiségben 12 óráig, délben társasbéd és 2 órától a tárgyalás folytatása. — 9. Este 8 óraker az egylet 25 éves emlékünnepele a Margit-fürdőben az Ébredés-dalkör közreműködésével, mely alkalommal az ott megjelent férfivendégek közt az egylet 25 éves története kiosztatik, a nők pedig díszes tánczrendet kapnak. — 10. Harmadik nap. Kirándulás a Hortobágyra, hol a küldöttek a debreczeni egylet vendégei lesznek. — 11. Este 8 óraker búcsúestély.

Lehmann V. Sándor kolozsvári könyvnyomdája czéget változtatott és az üzlet ezután »*Boskovics József* fűszer-, rövid- és kézműárú, zsák és ponyvák kölcsönzési intézet, gyorsajtó és könyvnyomda Kolozsvárt», díszes firma alatt folytatja működését. Fogadják a kolozsváriak őszinte részvételüket!

A **nyomdatermékek** tudományos czélokra szolgáló köteles példányainak ügye végre a döntő stádiumba lépett. *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a köteles példányokról szóló törvényjavaslatot f. évi június 26-ikán a megfelelő indokolás kíséretében benyújtotta az országgyűlés képviselőházának, mely azt előzetes tárgyalás végett az osztályok mellőzésével a közoktatási és igazságügyi bizottságok elé utasította.

Bibliografusok társasága. A főváros tudományos köreiben mozgalom indult meg egy magyar bibliografiai társaság megteremtése ügyében, mely a hazai könyvtárak és könyvbarátok érdekeinek szolgálata mellett első sorban az összes hazai sajtótermékek s a világirodalomnak Magyar-

országgra vonatkozó termékei tudományos könyvészeti alapokon leendő feldolgozását tűzte ki feladatául. A mozgalom ötletét a Belgiumból megindult internacionális bibliografiai vállalkozás adta meg, melynek organuma a brüsszeli *Institut International de Bibliographie* a világirodalom egyetememes repertóriumának létrehozásán fáradozva, állandó kapcsolatot kíván létesíteni az egész világ tudományos, irodalmi fórumai között. Az ügy élén álló hazai szakférfiaink: Teleki Sándor gróf orsz. képviselő, Fejérfarkas László egyetemi tanár, Mandello Gyula egyetemi magántanár és Schönherr Gyula dr. akadémiai tag, a *Magyar Könyvszemle* szerkesztője, kiket a brüsszeli központ hivatalosan is felkért érdekei képviselőire. A brüsszeli nemzetközi társaság elvei alapján létesítendő társaságot a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárával is szoros összefüggésbe kívánják hozni, lévén ez az egyetlen, speciális hungaricum-könyvtár. Éppen ezért a könyvtár megbízásából Esztergár László dr. asszisztens nem sokára Brüsszelbe utazik, hogy ott részt vegyen a második nemzetközi bibliografiai konferencián.

Németországban az egyre terjedő szedőgépek már nagy gondot adnak a segédek vezetőinek. Kidolgoztak egy munkadíj-szabályzatot a gépszedők részére, mely a német szedőtarifának alkatrészt fogja képezni. Ki lett mondva továbbá, hogy csakis tanult betűszedő foglalkoztathatnak a gépek mellett. A szedőgépek eddig a Rajna vidékén terjednek; ugyanott panaszkodnak a lapunk folyó évi áprilisi számában említett berlini vállalatnak üzemleiről, mely a vidéki nyomdákban és lapkiadóknak a hetilapokat kész stereotíplemezekben liferálja, a kisvárosi nyomdászokat ekkép sok munkától fosztva meg.

The Printers' International Specimen Exchange a neve az angol mintacsere-vállalatnak, melytől az 1896—97. évekre szóló kötet az év végén fog megjelenni. Mint német szaklapokban olvassuk, a beküldési terminus e kötet számára f. évi október hó 1-éig hosszabbított meg, a mit ezennel az érdeklődőknek tudomására hozunk, abban a reményben, hogy hazai műszedőink, mint eddig, most is résztvesznek ebben az érdekes és életrevaló nemzetközi vállalkozásban. A beküldendő példányok száma 350 darab, nagysága 22 × 29.5 cm. Részvétel iránti bejelentések *De Montfort Press (Rathby, Lawrence & Co., Lim., Leicester)* címmel küldendők.

Angerer A. C. ismert bécsi szaktekintély egy ottani szaklapban az eddig szokásos volt három alapszín használata helyett színes műnyomások előállításához *négy* lemeznek használatát ajánlja. Szerinte a viola vagy zöldesen csillámló árnyalatok a legtöbb háromszínű nyomásnál zavarólag hatnak, s csak kevés, válogatott tárgynál, mint pl. gyümölcs visszaadásánál bírnak helyesen érvényesülni. Cikkirő továbbá ama nézetének ad kifejezést, hogy mindez ideig lehetetlen a rajznak három különböző lemezt olyan hajszálnyi pontossággal egymás fölé nyomni, mikép azok összehatásukban az eredeti képnek tökéletes mását adják. Angerer e célra a rajzról készített *negyedik* lemezt hozza javaslatba, mely mellett a többi lemez csak a színezésre volna használatba veendő.

Fournier használatát ajánlja a *D. B. u. St.* júniusi számában *Watzulik* szaktárs különleges nyomtatványok előállításához, mint pl. vizitkártyákhoz, cég- és reklám-célokhoz szolgáló apróságokhoz. A bemutatott próba-fahéj nyolczadpetit vastagságú és a törés megakadályozása végett hátsó lapja selyempapirossal van bevonva. *Watzulik* szerint egy drezdai részvénytársaság nagyban állítja elő e fahéjakat a legkülönbözőbb fanemekből, u. m.: diófa, czedrus, mahagoni, tölgy, platán, égerfa, jávor, palisander stb.-ből.

A tisztítóröngyöknek öngyulladásáról tartott nemrégben egy német tudós előadást. Tudvalevő, hogy a kisebb-na-

gyobb mennyiségben felhalmozott tisztítóröngyök olajos tartalmuknál fogva folytonos tűzveszélyt képeznek. Említett tudós vizsgálatai nyomán a meggyulladás veszélye az olajnak a levegőben történő élenyülése folytán bekövetkező hőáradástól idéztetik elő. E hőáradás oka lehet: *a)* az olaj minősége; a repceolaj nem idéz elő hőáradást, pamutolaj csak csekély mértékben okoz ilyent, a nyers lenolaj ellenben már nagyobb és a lenolajkenceze már igen nagy mértékű hőáradást okoz; *b)* a rostanyagok minőségére: e szerint a selyem a legnagyobb mértékű hőáradást idézi elő, azután következik a gyapot, pamut, juta és kender; *c)* a külső hőmérsék: nagyobb hőmérséknél sokkal nagyobb mérvben élenyül az olaj, mint alacsony léghőmérsékletnél; *d)* a hőmérsékletre hasonló befolyással van a világítás intenzitása. Régebben különböző parányi testek behatásának tulajdonították az öngyulladás lehetőségét; ma azonban már tudjuk, hogy ez téves nézet, és hogy a veszélyt csupán kémiai okok képezik, melyeket kellő óvrendszabályokkal (ha a röngyöket sötét, hűvös helyiségekbe helyezzük) megelőzhetünk.

Villamos klisé-fotografálás. A villamosság egy egészen új alkalmazását fedezte föl Pilcsikoff orosz fizikus, a menyenyiben azt a fotográfia szolgálatába vitte. Ismeretes dolog, hogy ha két rézlapot rézoldatba mártunk és a két lapot villamos vezetővel kötve össze, a rézoldatban villamos áramot bocsájtok át, akkor a negatív lapra réz rakódik le. Az orosz tudós azt vette észre, hogy ez a rézlerakódás ott legerősebb, a hol sok fény esik a lapra és ezt a tüneményt használta föl a fényképészethez. Ő egy keskeny edényt vett, tulajdonképpen egy lapos négyszögletes tányérral, ebbe öntötte a rézoldatot (például rézgálicoldatot), beletette a rézlapot, összekapcsolta a villamos vezetővel és ezt az egész készletet éppen úgy beletette a sötétkamrába, mint azt az üveglemezekkel szokták, csakhogy persze vízszintes irányban. Ekkor a fotografáló gépet kinyitotta, úgy, hogy a fénysugarak ráestek a rézlemezre; erős exponálás után a rézlerakódás tényleg megfelelt a fénysugarak erősségének, úgy, hogy a kérdéses tárgy körvonalait észre lehetett venni. Ez persze csak tökéletlen kezdete egy nagyszabású találmánynak, melyre a sokszorosító-iparban óriási jövő vár. Ily módon oda fogunk jutni, hogy fotografálás útján közvetlenül kliséket tudunk előállítani, azaz a napi eseményeket lefotografálják, de úgy, hogy a kép kliséje már bent elkészül a fotografáló készülékben. A képes lapokra kiszámíthatatlan előnye lesz ennek, mert nagyon valószínű, hogy a külön tudósítók s rajzolók ilyen gépek segítségével közvetlen kliséket készítenek a lapoknak, tehát nem rajzokat vagy fényképeket, hanem kész kliséket fognak beküldeni, melyeket csak le kell nyomtatni és hű képét fogják adni az eseményeknek mindjárt másnap, úgy, a mint azok a valóságban tényleg végbementek. Pilcsikoff folytatja kísérleteit és igéri, hogy legközelebb már a tökéletesített készüléket fogja bemutatni.

Hogy fogják az olasz előfizetőket? Sípval, dobbal, nádi hegedűvel és — körutazási jegyekkel. Ezt az utóbbit a római *Tribuna* találta ki, a mely most előfizetői között két elsőosztályú körutazási jegyet sorsol ki. Ezzel a nyári utazási jeggyel ingyen mehet át a *Tribuna* két nyertes olvasója Svájcban, Bajorországon, Tirolon, sőt még Franciaországban is s olyan pompás ingyen-banketeket ehetnek az utazás alatt, mikép annyira elronthatják a gyomrukat, hogy soha se lesz kedvük többet ujságot olvasni. Vajjon hány előfizető megy rá az ilyen lépésvesszőre?

Angolországban végre rászánták magukat a méter-rendszer behozatalára. Az angol alsóház ugyanis nemrégben elfogadta harmadik olvasásban az erre vonatkozó billt, mely a méter-rendszernek alkalmazását megengedi mértékek és súlyok meghatározására.

Ritka kínai könyveknek jutott birtokába a londoni misszió-társaság, oly ritkáknak, hogy még a londoni British Museum sem dicsekedhetik ilyenekkel. A könyveket az említett társulatnak egy elhalt misszionárius hagyományozta s kétezer kötetből és számos füzetből áll az; tartalmaz pedig kínai szépírókat, nagyterjedelmű kínai nyelvtudományi munkát, képes műveket kínai viseletekről, érmékről, valamint Kína őslakóiról. Egy háromkötetes címjegyzék nagyban megkönnyíti az egész gyűjteménynek közlelbi tanulmányozását.

Címzetes nyomtatványok. A nemzetközi postakongresszus, mely május 5-én ült össze *Washingtonban*, a múlt hónap 15-én fejezte be tanácskozásait. A kongresszus a posta terén több újítást fogadott el. Így a képes levelezőlapokat eddig csak az írásra szánt oldalon volt szabad képekkel díszíteni. Ezentúl a címzésre szánt oldalon is lehetnek képek. Az újévi és névnapi üdvözlöttekről, még azokról is, melyekre nemcsak a szokásos négy betű van írva, azt határozta a kongresszus, hogy ezentúl nyomtatványszámba fogják venni őket. Ugyancsak nyomtatványoknak fogják tekinteni a fényképalbumokat és az írógéppel írott dolgokat is, ez utóbbiakat azonban csak akkor, ha legalább husz teljesen egyenlő szövegű példányt adnak egyszerre postára. A táviratilag küldött pénzt, ha a címzettet nem találják meg, ezentúl nem küldik vissza a földönak, hanem ha a címzett tartózkodási helyén megmondják, hogy hova távozott, utána küldik. Ezeket kívül még több újítást hozott be a kongresszus. Az újításokat 1899. évi január 1-én léptetik életbe.

Pályázati hirdetés.

A *Budapesti Könyv- és Könyomdafőnökök Egyesülete* rendes tagjai számára *tagsági jegyek* és tiszteletbeli tagjai részére *díszokleveleknek* tetszés szerinti grafikai kivitelben leendő készítésére a következő feltételek mellett ezennel pályázatot hirdet:

1. A *tagsági jegy* kis alakban, színes vagy csak fekete nyomásban készítenőd.
2. Pályadíj: elsőnek 50, másodiknak 30, harmadiknak 20 korona.
3. A *díszoklevél*, az alkalmazandó szöveghez való hely őrösen hágyásával, megfelelő színekkel 32—46 cm. rajzterrel készítenőd.
4. Pályadíj: elsőnek 150, másodiknak 100, harmadiknak 50 korona.
5. A pályamunka, esetleg annak vázlatrajza jellegű levél kíséretében *öt* példányban küldendő be.
6. Pályázhatnak Magyarország valamennyi grafikai iparágában alkalmazottak.
7. A *tagsági jegyek* szövege a következő:
... szám. *Tagsági jegy*.....*írnak, mint a Budapesti Könyv- és Könyomdafőnökök Egyesülete rendes tagjának. Budapest, 18...*
... hó ..n*elnök**titkár*.
8. A *díszoklevél*:
Budapesti Könyv- és Könyomdafőnökök Egyesülete. A hazai nyomdászati ipar fejlesztése körül szerzett érdemeinek elismeréséül egyesületünk f. évi hó ..n *tartott közgyűlésén* *ural tiszteletbeli tagnak választotta meg, minek hitelül ezen díszoklevél kiadott. Budapest, 18...* hó ..n. *Az egyesület nevében:*
.....*elnök*.....*titkár*.

9. Mindkettőnek szövege módosítható, de a módosított szöveg tartalmának és nyelvezetének szabatosága megkivánatik.

10. A pályamunkák vagy azok vázlatrajzai legkésőbb 1897. *december elsején* este 6 óráig az egyesület helyiségeiben (V., Arany János-utca 29. sz. I. em.) nyújthatók be *Gelléri Gyula dr.* egyesületi jegyzőnéi, a ki a beadott munkákról elismervényt ad, a melylyel a pályamunka bármikor visszavehető.

11. A pályamunkák szerkesztése körül netán felmerülő kérdésekre *Pollák M. Miksa* (V., Bálvány-utca 21. sz.) választmányi tag nyújt felvilágosítást.

12. A beérkezett pályamunkákat az egyesület kebeléből alakított bizottság bírálja meg.

A bíráló-bizottság fenntartja magának, hogy a pályadíjakat csak akkor adja ki, ha a pályamunkák a várakozásnak megfelelnek.

Együttal kiköti magának azt is, hogy az általa ajánlott változtatások figyelembe véssenek.

13. Az első pályadíjjal kitüntetett — pályanyertes — mű abban az intézetben készítenőd ei, a melyből beküldetett.

14. A felsorolt feltételeknek meg nem felelő munkák bírálat alá nem bocsájtatnak.

15. Az előző pályázatra beküldött munkák az egyesület jegyzőjénél a hivatalos órák alatt visszavehetőek.

Budapest, 1897. évi május hó 26-án.

A BUDAPESTI KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAFŐNÖKÖK EGYESÜLETE.

Concha Károly,
a távollévő titkár helyett.

Emich Gusztáv,
elnök.

HIVATALOS RÉSZ.

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest, IV., Ujvilág-utca 2. és Erzsébet-tér 18. sz.) Szakkörünk tagjainak fényképek készítésénél a következő kedvezményeket adja:

6 db. vizit	fénykép.....	3 frt, 12 db. 5 frt.
6 » kis Makart	»	7 » 12 » 12 »
6 » kabinet	»	8 » 12 » 13 »
6 » Makart	»	10 » 12 » 18 »

A midőn e kedvezményt Körünk tagjainak figyelmébe ajánljuk, egyben tudomásul adjuk, hogy a tagság mindenkör az utolsó havi nyugtával igazolandó.

Tisztelettel kérjük a t. házipénztáros urakat, hogy a tagsági díjak beszédésénél a lehető legnagyobb szigorú és buzgóságot fejtsék ki. (A ki két hónappal hátralékban van, az nem kap Grafikai Szemlét.) A beszédett tagdíjakat az üzletben alkalmazott összes szakköri tagok névjegyzékének kíséretében, tekintet nélkül arra, hogy fizettek-e vagy sem mindnyájan, küldjék direkte vagy postán, vagy pedig *Wolf Antal* egyleti küldöncz útján *Rencsisovszky Ferencz* szakköri pénztárhoz (VIII., Kerepesi-út 63., IV. 35.) lehetőleg minden hó 12—15-ig.

Kitüntetve a császári sas használati jogával.

Kitüntetések: Bécs, Berlin, Páris, Nürnberg, M. m. Frankfurt

Buchdruckerei-
Einrichtungen
J. H. RUST & Co.
WIEN
v. Griesgasse
10.

Szállít — hosszú időn át szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján — a legrövidebb idő alatt **teljes könyvnyomdai berendezéseket** nagy és kisszabású üzletek részére, szép-vágású betűkkel, körzetekkel, mindenféle gépekkel és berendezéssel felszerelve. Nagy választék idegennyelvű betűkben.
Méllányos feltételek. — Szólid kivitel.

Németh Ferencz fényképész (IX., Bokréta-utca 23. sz.) a következő, igen mérsékelt árban készít fényképeket a Szakkör tagjai és családjai részére:

Vízit-fénykép	6 db. 2 frt 50 kr.	12 db. 4 frt.
Kis Makart	4 » 50 »	7 »
Kabinet	5 » — »	9 »
Makart	7 » 50 »	13 »

Megrendelés alkalmával mindig az *utolsó havi nyugtával* kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

Krecsányi Ignác úr, a *Krisztinavárosi szinkör igazgatója*, Körünk megkeresésére kedvezményes árú jegyeket bocsátott a tagok rendelkezésére.

Kedvezményes jegyárak:

Nagy, páholy	4 frt	Körszék (I. és II. sor) . . .	40 kr.
Zsölyeszék	90 kr.	» (III. és IV. sor) . . .	30 »
I. rendű zártzék	70 »	Karzatli zártzék I. sor . . .	40 »
II. »	55 »	» » többi	35 »

A kedvezményes árú jegyek váltásához szükséges utalványok *darabonként egy krajczárért* kaphatók: *Weinberger Dezső* (Franklin), *Pamuk Ferencz* (Athenaeum), *Wagner Rezső* (Államnyomda), *Bauer Lajos* (Pallas), *Tichy Ákos* (Részvénytársaság), *Novitzky N. László* (anyaegylet) uraknál és *Rencsisovszky Ferencz* szakköri pénztárosnál (VIII. ker. Kerepesi-út 63., IV. em. 35.)

Feld Zsigmond úr, a városligeti szinkör igazgatója, szintén engedélyezett kedvezményes árú jegyeket. Ehhez való utalványok ugyanott kaphatók, hol a budaiak. Az árak következők:

Földszinti páholy	3 frt 50 kr.	Oldalföldszint	40 kr.
I. emeleti »	2 » 50 »	I. emeleti erkély 1-ső sor . . .	50 »
I. rendű zsölye	80 »	I. » » többi sor	40 »
II. »	— » 60 »		

Vasár- és ünnepnapokon lehetőség szerint.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindennemű *kondícióváltást*, úgy az *abba való be-*, mint *kilépést haladéktalanul* adjanak tudtul a Kör *pénztárosának*, mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlap.

Krisztus a keresztfán és Jeruzsálem nagy körkép megtekintéséhez a Szakkör tagjai **32 krért** kedvezményes árú belépő-jegyeket kaphatnak *Rencsisovszky Ferencz*nél (VIII., Kerepesi-út 63., IV. em. 35.), *Tichy Ákos*nál (Részvénytársaság) és *Novitzky N. László*nál az anyaegylet helyiségében.

A Szakkör pénztárosának lakása 1897. május 1-ső óta **VIII., Kerepesi-út 63. szám., IV. emelet 35. ajtó.**

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Berger Dezső úrnak. Köszönjük a küldött javításokat és más-korra is kérjük szíves érdeklődését.

K-r I-r úrnak, Gyoma. A gyorsajtkokra vonatkozó adatokat megtalálhatja Firtinger *nyomdászati történelmi lévképeiben*. Az utóbbi kérdésre nézve azonban — sajnálatunkra — már nem szolgálhatunk felvilágosítással, mivel az roppant fáradsággal járna és ezzel a fáradsággal másokat terhelnénk meg. Különben is azt egy olyan nagy üzletben nem lehet határozottan kiszámítani, mert ott a kereset az egyesek között hétről-hétre ingadozik és nem az egyén minőségétől, hanem a munka természetétől függ.

L-k Z-n úrnak. Annyira igénybe vagyunk véve, hogy azt csak pár hónap múlva közölhetjük volna; akkor pedig már egy kicsit késő lett volna.

A lap papírosa a hermaneczi papírgyárból. — Szövegvetű az Első Magyar Betűöntőde-Részvény-Társaságtól.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V. ker., Hold-utca 7. sz.

Kiadó-tulajdonos: a Könyvnyomdászok Szakköre.

Felölös szerkesztő TANAY JÓZSEF. Főmunkatárs FIRTINGER KÁROLY.

Könyv- és könyvnyomdai festékgyár

Schiff, Srpek & Comp.

KÖZPONT:
BÉCS

Allegasse Nr. 20.

**Koromégetés Kenczefőzés
Hengeranyag.**

A gyártmányok védjeggyel vannak ellátva.

A cég budapesti kizárólagos képviselője és raktára

BUDAPEST
VII. ker., Dohány-utca 10. szám.

TELEFON 66-68.

GYÁR
Klein-Schwechaton
(Bécs mellett) van.

KALMÁR LAJOS

Figyelmeztetés.

A nyomdákban a hengerek át- és újjáöntése gyakran szükségessé válik, miért is bátorkodunk a t. nyomdatulajdonosoknak legkitünőbbnek elismert hengeranyagunkat a következő árak mellett ajánlani:

»Austria« extra kgrja	1 frt 80 kr.
» prima »	1 » 50 »
»L. hengeranyag »	1 » 25 »

Fenti árak franko házhoz szállítva értendők. — Bátorkodunk a t. nyomdatulajdonosok becses figyelmét különösen »L.« hengeranyagunkra felhívni, mely úgy kitűnő minősége, mint olcsó ára által előszeretettel használtatik.

Mintákkal bármikor kívánatra díjmentesen szívesen szolgálunk.

Államilag kedvezményezett

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR.

47.004. és 53.406.
sz. osztrák-magyar
szabadalmak.

Kurzweil János és Fia

Kitüntette:
Temesvár 1891.
Philippopol 1892.
Orsz. Ipar-Egyes.
1892.

GYÁR:

IX. ker., Márton-uteza 19.
Vendel-uteza 17.

Budapest

IRODA ÉS RAKTÁR:

V. kerület, Hold-uteza
23. szám.

Készít legjobb minőségű

ujság-, mű-, illusztráció-, diszmű- és mindenféle színes festéket.

KOROMÉGETÉS.

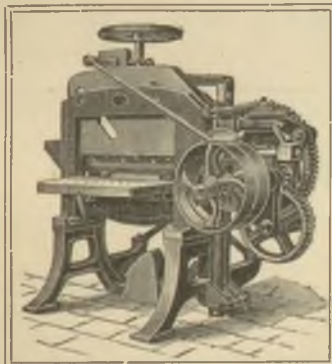
KÉNCZÉK. BRONZOK.

Telefon 270.

Patent gelatin-hengeranyag.

Szedősorzó igazítható feszítővel, szabadalmazott
saját találmány.

Papírvágógép.

Különlegesség 1855 óta

GÉPEK
a papíripar

minden ágazata részére.

*
700 munkás!

*
A gyár évenként 3700
gépet készít.

KRAUSE KÁROLY gépgyára
LIPCSÉBEN.

Raktáros és képviselő: **DESSAUER ÉS MÁRKUS** Budapest, László-uteza 13.

Szám	Vágóhossz- csúszóg	Vágómagas- ság	Árak				
			kézi hajtásra	mótor- hajtásra	Ómpréselő	Vágómutató	
	cm.	M á r k a					
AB	50	18	425	550	150	100	80
AB a	55	19	485	610	160	105	80
AC	60	14	575	700	175	110	85
AC a	65	14	650	775	185	115	85
AD	71	17	740	865	200	120	90
AD a	76	17	825	950	220	125	90
AE	89	18	950	1075	240	125	95
AE a	91	18	1050	1175	250	130	95
AF	95	19	1150	1275	260	135	100
AF a	100	19	1250	1375	280	140	100
AG	108	20	1400	1525	315	145	105
AG a	118	20	1500	1625	325	150	105
AH	120	21	1600	1725	340	155	110
AH a	140	21	1950	2075	365	160	115
AJ	160	22	2275	2400	390	160	120
AZ	210	17	—	4700	500	200	—

Beleértve két jóminőségű kést, két vágó-
léczet, csavarkulcsot és olajkannát.

Ismételadónak engedmény.

Díszes
Bekötési táblák
(kék és piros színben)

Iapunk 1896. és előbbi évfolyamaihoz
67 krajezárért rendelhetők meg Iá-
punk kiadóhivatalában. — A vidéki
megrendeléseket két héten belül ex-
pediáljuk el.

ELSŐ MAGYAR.
Könyvnyomdai Szakasztalos
BÖLE JÓZSEF
BUDAPEST, VIII. Vas-u. 7. vagy Stáhly-u. 1.
Elvállal mindennemű
épület- és butorasztalos-munkát.
*Javulások elfogadhatnak és fontosán
eszközölhetnek.*

Könyv- és könyvnyomdai
festékek gyára.

WÜSTE F.
— BÉCS —
I., Kolowratring 9. szám.

GYÁRT: Fekete és színes, kő-
és könyvnyomdák részére,
valamint réznyomáshoz szük-
séges mindennemű és színű
festékeket,
hengeranyagot
és
firniszt.

• • TELEFON 181 • •

Luxuspapírok.

MOIRET F. ÖDÖN

PAPIRNAGYKERESKEDÉSE
ÉS GYÁRI PAPIRRAKTÁRA

Budapest
V., Báthory-utca
20. sz.

Itatóspapírok.
Lemezek és fénylemezek.
Kartonpapírok stb.

Mindenféle
író-, fogalmazó-, okmány-,
nyomtató-, illusztrációs-
s rajzpapírok raktára.

Színes • •
• • papírok.

A Zágrabi Papirgyár-Részvénytársaság
egyedüli magyarországi elárusítója.

Nagy választékot tart a legkülönbözőbb
 czélszerű és divatos

Könyv- és Czimbetűkből.

Elvállal igen jutányos áron egész
 nyomdai berendezéseket.

FISCHER ÉS MIKA

BETŰ- ÉS TÖMÖNTŐDE

Budapest, VI., Révay-utca 6. sz.

Folytonosan készletben tart szerb és héber
 betűket, körzeteket és kizárásokat, nyom-
 dai szerelvényeket, betűszekrényeket és
 állványokat, a leggyorsabban készítve és
 legjobb minőségben kiállítva.

Ajánlja szabadalmazott
nyomdai vonalzó-berendezését

táblázatszedésekhez.

Egy oktár-garnitúra ára 10 frt.

Ca. és kir. szab.

HERMANETZI PAPIRGYÁR

RAKTÁRA

Budapest, V. ker., Arany János utca 8. sz.

(Alapított 1829. évben).

Levél-, könyv-, nyomda-, boríték-,
 író-, karton-, rajz-, csomagoló- és
 göngypapírok.

Merített író-, okmány- és könyvpapírok.

Másoló-, selyem- és virág-selyempapírok.

★

Itató-, szűrle- és mindennemű
 merített nyomdapapírok.

Mindennemű lemezek stb. Papirzacskógyár.

Géplevélboríték * Gyászlapok

Névjegy-karton

Gyári főraktár Magyarország részére :

GOLDZIEHER GÉZA

BUDAPEST

V. kerület, Arany János-utca
 20. szám alatt.

A MYRTLE MARK kapható minden papirkereskedésben.

Legjobb és legkitünőbb
 minőségű

Papirárúk.

GESCHÜTZT.

Myrtle
 Mark

DEPOSÉ

Első Magyar

Betüöntőde-Részvénytársaság

Telefon 450

VI. ker.
Dessewffy-utca
32. szám.

Budapest

Ólomzárnyártás

Mechanikai műhely

EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEK

jutányosan és gyorsan foganatosítatnak.

Folyton dús raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

Könyv- és Czimbetükben

továbbá

Körzetek, Rézléniák és

* * * Kizárásokban

a legkülönbélebb

ÉKITMÉNYEK

és egyéb

nyomdai felszerelvényekben.

RÉZLÉNIAGYÁRTÁS

TÖMÖNTÖDE * GALVANOPLASZTIKA

BÉLYEGZÓMETSZÉS

E lap szövege az öntőde betűivel nyomtatott.

- Német-Bogsán.
Zeier A. J.
- Német-Palánka.
Kristofek József.
- Nyiregyháza.
Jóba Elek.
Píringer János.
- Nyitra.
Huszár István.
Irtizer Zsigmond.
Özv. Neugebauer Anna.
Reicheles Lipót.
- Ó-Becse.
Gavansky Bozsidár.
Löwy Lajos.
- Ó-Kanizsa.
Bruck P. Pál.
Schwartz A.
- Oravicza.
Kehrer C.
Wunder Károly.
- Orosháza.
Pless N.
Veres Lajos.
- Orsova.
Handl József.
Orsovai könyvny. r.-t.
- Ó-Széplak.
Nyitrávölgyi gazd. egyesület
nyomdája.
- Paks.
Rosenbaum Miksa E.
- Pancsova.
Jovanovics Testvérek.
Kosancics N. Miklós
Vig Fr.
Wittigschlager Károly.
- Pápa.
Goldberg Gyula.
Nobel Ármin.
Ref. főisk. nyomda.
- Pécs.
Madarász Béla.
Pécsi irod. és könyvny. r.-t.
Taizs József.
Wessely és Horváth.
- Pécska.
Ruber István.
- Perjámos.
Pirkmayer Alajos.
- Petrozsény.
Figuli Antal és társa.
- Pozsony.
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Éder István.
Katholikus nyomda.
Westungarischer Grenz-
hote nyomdája.
Wigand K. F.
- Pöstyén.
Gipsz H.
- Predmár.
Links M. utóda: Rosen-
zweig H.
- Putnok.
Gaertner Ignác
- Resicza.
Eisler József.
Hungaria-könyvnyomda.
- Rimaszombat.
Náray I. A.
Rübel Miklós.
Ungvari Ármin.
- Rozsnyó.
Kovács Mihály.
- Rózsahegy.
Salva Károly.
- Salgó-Tarján.
Blumberg Soma
Friedler Ármin.
- Sárbogárd.
Spitzer Jakab.
- Sárvár.
Jacoby B. utóda: Stranz J.
- S.-A.-Ujhely.
Landesmann M. és Társa.
Löwy Adolf.
Pannonia-nyomda
(tul. Juresó és Ocskay).
Zemplén-nyomda (tulajd.
Pflert Gyula).
- Sajó-Sz.-Péter.
Glatstein Adolf.
- Sárospatak.
Ev. ref. főisk. nyomdája
(bérlet Steinfeld Jenő).
- Segesvár.
Horeth Frigyes.
Jördens Testvérek.
- Selmeczbánya.
Joerges A. özv.
- Sepsi-Szent-György.
Jókai-nyomda r.-t.
- Siklós.
Harangozó József.
- Sopron.
Blum Ármin.
Reininger Ármin.
Reininger Alfréd.
Röttig Gusztáv.
- Stájerlak.
Rose V.
- Sümege.
Horvát Gábor.
- Szabadka.
Bittermann József.
Bleszits Vincze.
Krausz és Fischer.
Schlesinger Sándor.
Székely Simon.
- Szamos-Ujvár.
Auróra-nyomda.
Gör. kath. egyházmegyei
nyomda.
- Szokolca.
Neumann, Teszlik és Tsa.
- Szarvas.
Sámuel Adolf.
Szikes Antal.
- Szász-Régen.
Burghardt Rezső.
Sehesh Károly.
- Szász-Sebes.
Stegmann János.
- Szászváros.
Minerva-nyomda r. t.
- Szatmár-Németi.
Litteczky Endre.,
Morvai Károly.
Nagy Lajosné.
Pázmány-könyvnyomda.
Weinberger Testvérek.
- Szeged.
Endrőnyi Imre.
Endrőnyi Lajos.
Engel Lajos.
Schulhof Károly.
Traub B. és Társa.
Várnai Lipót.
- Szeghalom.
Kovács Antal.
- Szegzárd.
Báter János.
Ujfaluassy Lajos.
- Székelyhid.
Kohn Sámuel.
- Székelyudvarhely.
Becsek D. és Fia.
Betegh Pál.
- Székesfehérvár.
Kaufmann F.
Singer E.
Számmer Imre.
Számmer Kálmán.
Székesfeh. és Vidéke ny.
Völgyi Lajos.
- Szemcz.
Fischer Náthán.
- Szentes.
Hollósy és Vajda.
Szentesi első könyvny.
részvénytársaság.
Szentes és Vidéke nyom-
dája.
- Szent-Gotthárd.
Ifj. Wellich Béla.
- Szenicz.
Bezso János és Társa.
- Szepes-Váralja.
Püspöki nyomda
- Szered.
Sternér Dávid.
- Szerencs.
Simon József.
- Szigetvár.
Corvina-nyomda.
- Szikszó.
Blank Simon.
- Szilágy-Somlyó.
Bölöni Sándor.
- Szill-Hadad.
Fein Sámuel.
- Szirák.
Gallovics N.
- Szombathely.
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvny.
Gábrriel Ágoston.
Seiler H. utóda.
- Tab.
Pfeifer Ignác.
- Tapolcza.
Löwy B.
- Tata.
Engländer Jakab.
Nobel Adolf.
- Temesvár.
Csanád-egyházmegyei
nyomda.
Csendes J.
Délmagyarországi szövet-
kezeti nyomda.
Freund Gyula.
Mangold Sándor.
Posaune nyomdája.
Rácz M.
Stéger Ernő utóda.
Uhrmann Henrik.
Union-könyvnyomda (tul.:
Ifj. Steiner Károly).
Veres Samu.
- Tenke.
Kellner Ignác.
- Tisza-Füred.
Löwy Sámuel.
- Toina.
Weltmann Ignác.
- Toina-Tamási.
Jeruzsálem Ede
- Topolya.
Wilhelm Miksa.
- Torda.
Harmath Józsefné.
- Török-Szent-Miklós
Rubinstein Sándor.
- Trencsén.
Gansel Lipót.
Skarnitzl Fr.
- Turkeve.
Braun Juda.
- Turóc-Szent-Márton.
Magyar nyomda.
Részvénynyomda.
- Ujpest.
Kaczander és Fuchs.
Steiner Károlyné.
- Ujverbász.
Berkovics Márk fiók-
nyomdája.
- Újvidék.
Fuchs Emil és Társa.
Hirschenhauser Benő.
Miletics Szvetozár.
Pajevics Arzen.
Popovics Testvérek.
Szerb kolostorok könyv-
nyomdája.
- Ungvár.
Gellisz Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
- Vác.
Kir. orsz. fegyintézeti ny.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.
- Vág-Ujhely.
Brück Samu.
Horovitz Adolf.
- Versecz.
Gresits M.
Kehrer Lajos.
Kirschner J. E. özvegye.
Wettl és Veronits.
- Veszprém.
Egyházmegyei könyvny.
Köves és Boros.
Krausz A. Fia.
Petőfi-nyomda.
- Zala-Egerszeg.
Breisach Samu.
Özv. Tahy Rozália.
- Zenta.
Kabos Ármin.
Klenczky Cs. A.
Schwartz Sándor.
Zentai Hírlap nyomdája.
- Zilah.
Seres Samul
- Zólyom.
Ifj. Nádosy Gyula.
- Zombor.
Bittermann Nándor.
Oblát Károly.
Zombor és Vidéke nyom-
dája (tul.: dr. Molnár
Gyula).
- Zsombolya.
Ifj. Reichrath J.
Wunder Rezső.
- Zsolna.
Áldori Manó.

Az esetleges változásokat kérjük velünk tudatni.

A GRAFIKAI SZEMLE KIADÓHIVATALÁBAN

(Budapest, V., Hoid-utca 7.) kapható

A MAGYAR ÁLLAM NYOMDÁSZATTÖRTÉNELMI TÉRKÉPE.

TÉRVÉZTE ÉS MAGYARÁZÓ SZÖVEGGEL ELLÁTTA

FIRTINGER KÁROLY.

Ára 70 kr., vidékre (bérmentve) 80 kr.

Azok, kik az Évkönyvet megveszik, helyben 50 kr., vidékre pedig 57 kr. kedvez-
ményes áron kapják meg.

Beit & Co *früher*
Beit & Philippi
HAMBURG
Druckfarben-Fabriken

A cég készít fekete és
színes

**Könyv- és könyomdai
festékeket**

Hammonia hengeranyagot
KENCZÉKET.

Vezérképviselőség
és gazdagon felszerelt
raktár

MÜLLER TESTVÉREK BUDAPEST, Főraktár és iroda:
V. ker., Bálvány-utca 11. sz.

Wörner J. és Társa **Gépgyára és Vasöntődéje Budapesten**

KÉSZIT:

Egyszerű gyorsajtókat, 2 vagy 4 festék-
dörzsölő hengerrel.

Kétszint nyomó gépeket, 2 festékszerke-
zettel, 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel.

»Hungaria« akcizidensz-gyorsajtókat.

Tégelynyomású gyorsajtókat.

Önműködő késköszörülő-gépeket.

Aranyozó-, dombornyomású- és kivágó-
sajtókat.

Csomagoló- és simító-sajtókat.

Papírvágó- és papírfúró-gépeket.

Könyomdai gyorsajtókat.

Könyomdai kéziasajtókat.

Tömöntődei berendezéseket.

Transzmisszió-telepeket.

Körforgású nyomógépeket

ujságok, könyvek és illusztrált mű-
vek egy- és többszinbeni nyomására,
tökéletesbitett tölcser- és körbenforgó
készhajtogató készülékkel.

Használt gyorsajtók

alaposan kijavítva és átalakítva, jóállás mellett jutányos árért eladók.

Schriftgiesserei

Művészi kivitelű vignetták.
Szilárd alkatú betűanyag.
Kitűnő ajánlatok.

Dús választék
a legjobb minőségű és díszes kivitelű,
mélyvágású modern betűöntődel
gyártmányokból.

Bauer & Comp.

Főszlet:

Stuttgart

Érdeklődőknek készséggel

szolgálunk ujonnan megjelent, dústartalmú
mintakönyvünkkel.

Fiókszlet:

Düsseldorf